

ที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ

ขุนนิเทศพานิช

(บุดดี ศิริจันทร์)

ณ เมรุวัดป่าสุทธาวาส

จังหวัดสกลนคร

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

โครงการหนังสือดีศรี “ ศิริจันทร์ ” เล่มที่ ๓ พ่อในความทรงจำของลูก..เดียว ศิริจันทร์

ชื่อหนังสือ ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ ขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริจันทร์)

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำหนังสือ

ดร. เกரியงไกร ปริญาพอล	นางวิจิตรา วัชรเสวี (ครูเตี้ยม)
นายสถาปน ศิริจันทร์	นางสาวพรรณี ไชยภูมิ
นายสมควร ศิริจันทร์	นายเกษม โอภาส
นางสาวเพ็ญศรี นวลมณี	นางสาวลักษณา ศิริจันทร์
พ.อ.อ. หญิง บุญอาบ คำฤาเดช	นางสุทธิดา กอนันตกุล
ผศ. นันทพร ศิริจันทร์	นางทศวิรินทร์ เสนาไชย
นางกฤษณา อภัยจิตต์	นางสาวทิพาพร ศิริจันทร์
นายสันทัต ศิริจันทร์	นางสาวคัมขวัญ ศิริจันทร์

อุปถัมภ์การพิมพ์

นางสาวพรรณี ไชยภูมิ

ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสกลนคร

ถอดข้อความจากต้นฉบับ และทำอธิบาย

ดร. เกரியงไกร ปริญาพอล

ตัวแทนลูกหลานตระกูลศิริจันทร์

พิมพ์ครั้งที่ ๓

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ปีที่พิมพ์ สิงหาคม ๒๕๕๙

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สกลนครการพิมพ์

สารบัญ

หน้า

คณะผู้จัดทำ

คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ ๓)

คำนำตัวแทนลูกหลานตระกูลศิริพันธ์ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)

ภาพถ่ายขุนนิเทศพานิช (บุตรี ศิริพันธ์)

ประวัติขุนนิเทศพานิช (บุตรี ศิริพันธ์) โดยนายเจียม ศิริพันธ์

๗

พ่อในความทรงจำของคุณ โดยนายเตียง ศิริพันธ์

๑๑

บรรณานุกรม

๒๙

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ ๓)

ท่านเตียง ศิริขันธ์ เป็นผู้สร้างคุณูปการให้แก่ชาติและจังหวัดสกลนครเป็นอย่างมาก วันที่ ๑๖ สิงหาคม ของทุกปี จังหวัดสกลนครและทุกภาคส่วน ต่างร่วมใจกันวางพวงมาลาเพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณงามความดีของท่านที่อนุสาวรีย์หน้าถ้ำเสรีไทย ตำบลห้วยยาง อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร

นอกจากบทบาทต่อการเป็นผู้นำในการกู้เอกราชในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทยกู้ชาติภาคอีสานแล้ว ท่านยังมีอีกหลายบทบาทที่สำคัญ อาทิ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร ที่มาจากการเลือกตั้งแบบ ทางตรงคนแรก เป็นรัฐมนตรีที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน และอีกหนึ่งบทบาทของการเป็นผู้ร่วมก่อตั้งองค์การพันธมิตรแห่งเอเชียอาคเนย์ (Union of Southeast Asia) ซึ่งผู้นำคนสำคัญในขบวนการกู้ชาติจากหลายประเทศมี ลาว เวียดนาม กัมพูชา อินโดนีเซีย ฯลฯ ได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนสิงหาคม พ .ศ. ๒๔๙๐ ตามคำเชิญของ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรี และอดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการผนึกกำลังกันต่อต้านการกลับคืนมาของลัทธิล่าอาณานิคม (Colonialism) ซึ่งกำลังแพร่หลายในกลุ่มประเทศเอเชียอาคเนย์ ครั้งนั้นที่ประชุมได้มีมติเลือก **ท่านเตียง ศิริขันธ์ เป็นประธาน องค์การ** นายตัน วัน เกียว (Mr.Taon Van Glao) เป็นรองประธาน ศาสตราจารย์ ดร.ลี ฮาย (Prof.Dr.Le Hi) จากมหาวิทยาลัยฮานอยและขบวนการเวียดนามห์ เป็นเหรัญญิก นายถวิล อุดล (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด) เป็นกรรมการฝ่ายการต่างประเทศ และเสด็จเจ้าสุภานุวงศ์ (ต่อมาดำรงตำแหน่งประธานประเทศ สปป .ลาว คนแรก) เป็นเลขาธิการ องค์การดังกล่าวได้มีบทบาทอย่างสูงต่อการกู้เอกราชของกลุ่มประเทศในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะลาวและเวียดนาม

หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ ชุมนิเทศพานิช (บุตรี ศิริขันธ์) บิดาของท่านเตียง ศิริขันธ์ ฉบับนี้ เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๓ พิมพ์ครั้งแรกพ.ศ. ๒๕๓๔ ครั้งที่สอง พ.ศ. ๒๕๕๘ และได้แจก

เป็นบรรณาการหมดสั้นในเวลาอันรวดเร็ว นับได้ว่าเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าทางวิชาการสูง เพราะบทความ “ **พ่อในความทรงจำของลูก** ” เรียบเรียงจากความทรงจำของท่านเตียง ศิริขันธ์ นั้นได้กล่าวถึงบทบาททางสังคมของบิดาในการประกอบอาชีพ เป็น “ **นายฮ้อย** ” คำชายโคภายในประเทศและระหว่างประเทศ ถือได้ว่าขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริขันธ์) เป็นนายฮ้อยอันดับหนึ่งของเมืองสกลนครในสมัยนั้น คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกในปีนี้ จึงเห็นควรจัดพิมพ์อีกครั้ง เพื่อเป็นบรรณาการแก่ทุกท่านที่ให้เกิดริมาร่วมงาน การพิมพ์ครั้งนี้ได้มีการตรวจทานโดยละเอียด และข้าพเจ้าได้ทำอรรถาธิบายเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย เพื่อให้ข้อเท็จจริงจากอดีตเชื่อมโยงถึงปัจจุบัน มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ **นางสาวพรณี ไชยภูมิ** ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสกลนคร ลูกหลานตระกูลศิริขันธ์อีกท่านหนึ่ง ได้เป็นผู้อุปถัมภ์การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกทุกปีมิได้ขาด รวมทั้งครั้งนี้ด้วย โอกาสต่อไปลูกหลานจะพิมพ์หนังสือที่มาของการก่อสร้างอนุสาวรีย์ที่ประดิษฐานอยู่หน้าถ้ำเสือไทยแห่งนี้ และบทบาทของท่านเตียง ศิริขันธ์ ในฐานะประธานองค์การพันธมิตรแห่งเอเชียอาคเนย์ (Union of Southeast Asia) ต่อการกู้เอกราชของประเทศลาวและเวียดนาม เพื่อเป็นบรรณาการแก่ท่านทั้งหลายต่อไป

ลูกหลานตระกูลศิริขันธ์ กราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความสนับสนุน และให้ เกิดริมาร่วมงานครั้งนี้

ดร. เกรียงไกร ปริญญาพล

ตัวแทนลูกหลานตระกูลศิริขันธ์

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

คำนำตัวแทนลูกหลานตระกูลศิริพันธ์

(พิมพ์ครั้งที่ ๒)

ขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริพันธ์) กรมการพิเศษเมืองสกลนคร และนายฮ้อยใหญ่
ค้าขายโคในภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และประเทศพม่า นับว่าท่านเป็นสัญลักษณ์ของ
นายฮ้อยเมืองสกลนครในสมัยนั้นโดยแท้จริง (ค้าขายระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๗๕)

ท่านเตียง ศิริพันธ์ ได้เรียบเรียงบทความ “ พ่อในความทรงจำของลูก ” ถ่ายทอด
ความรู้สึกที่มีต่อพ่อ และวิธีการค้าขายโคของนายฮ้อยลงในหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจศพขุนนิเทศ
พานิช (บุคดี ศิริพันธ์) ผู้เป็นบิดา ครั้งพิมพ์เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๔ บทความดังกล่าวมีคุณค่าทางวิชาการ
อย่างมาก เนื่องจากท่านเตียง ศิริพันธ์ เคยร่วมเดินทางไปค้าขายกับบิดา จึงสามารถจดจำเหตุการณ์
ครั้งนั้นได้เป็นอย่างดี

ตระกูลศิริพันธ์ ได้นำเสนอโครงการหนังสือดีศรี “ ศิริพันธ์ ” ออกสู่สาธารณชนมาแล้ว
จำนวน ๓ เล่ม คือ ๑. พงศาวดารเมืองสกลนคร ฉบับรองอำมาตย์โท พระบริบาลศุภกิจ (คำสาย
ศิริพันธ์) ๒. เตียง ศิริพันธ์ วีรบุรุษเมืองสกลนคร ๓. ที่ระลึกงานฌาปนกิจศพ ขุนนิเทศพานิช (บุคดี
ศิริพันธ์)

การถอดข้อความจากต้นฉบับเดิมครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้เว้นวรรคตอนเสียใหม่ เพื่อให้
อ่านง่าย แต่คงรักษาการสะกดอักษร พยัญชนะ ตามต้นฉบับไว้ทุกประการ และได้ทำ อรรถาธิบาย
เพื่อให้มีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณนางสาวลักษณา ศิริพันธ์ พ .อ.อ. หญิง
บุญอาบ คำธาเดช นางสาวทิพาพร ศิริพันธ์ นางสาวคัมขวัญ ศิริพันธ์ และนางกฤษณา อภัยจิตต์
ญาติสนิทที่ได้กรุณาร่วมตรวจทานการพิมพ์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารวิชาการเพื่อเป็นบรรณาการงานรำลึกท่านเตียง ศิริพันธ์
ฉบับนี้ จักเป็นประโยชน์แก่วงการนักประวัติศาสตร์และผู้สนใจทุกท่าน

ดร. เกரியงไกร ปริญญาพล

๖

ตัวแทนลูกหลานตระกูลศิริพันธ์

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๘

ขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริพันธ์)

ประวัติ

ขุนนิเทศพานิช (บุตรี ศิริจันทร์)

โดย เจียม ศิริจันทร์*

ขุนนิเทศพานิช (บุตรี ศิริจันทร์) เป็นบุตรพระเสนาภักดี^๑ นางพรหมมา เกิดที่บ้านคุ้มวัด
ศรีระเกตุ^๒ ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ มีนาคม พ.ศ.
๒๔๑๕ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น.....ค่ำ เดือน ๔ ปีจอ

เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี บิดามารดาถึงแก่กรรม ได้รับความอุปการะจากพระบริบาลศุภกิจ^๓
และเมืองขวา^๔ พี่ชายทั้งสองได้ให้บวชเป็นสามเณร อบรมทางพระพุทธศาสนา ศึกษาอักษรขอมใน

* นายเจียมหรือหนูเจียม ศิริจันทร์ อดีตปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอวาริชภูมิ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร

^๑ พระเสนาภักดี (ชั้นดี ศิริจันทร์) กรมการเมืองสกลนครฝ่ายมหาดไทย ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ.
๒๔๒๐ ด้วยสาเหตุท้องร่วง ครั้งเดินทางไปราชการคุมเงินส่วยและสำมะโนครัวส่ง ที่กรุงเทพฯ พร้อมกับ
พระศรีสุกุลวงศ์ (โง่นคำ พรหมสาขา ณ สกลนคร)

^๒ วัดศรีสระเกษ เป็นวัดที่พระศรีวรราชหรือเพี้ยสีสุวงษ์ (วี ศิริจันทร์) ปู่ของรองอำมาตย์โท
พระบริบาลศุภกิจ (คำสาย ศิริจันทร์) ได้อุทิศที่ดินของตนเองและสร้างขึ้น ถือว่าเป็นวัดประจำตระกูล
“ ศิริจันทร์ ” ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

^๓ รองอำมาตย์โท พระบริบาลศุภกิจ (คำสาย ศิริจันทร์) อดีตผู้พิพากษาศาลบริเวณเมืองสกลนคร
(ปัจจุบัน คือ ตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสกลนคร) นายอำเภอเมืองวาริชภูมิ และนายอำเภอ
เมืองไชยบุรี (ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน)

^๔ เมืองขวา (คำสอน ศิริจันทร์) ครั้งนั้นทำหน้าที่ควบคุมบัญชีนักโทษและกำลังคน

สำนักพระครูอ้วน เพ็ชรคำ เจ้าอาวาสวัดศรีชะเกตุ จนอายุ ๑๕ ปี จึงลาสิกขาบทออกมาเป็นฆราวาส อยู่กับพระปริบาลศุกิจ ในปีนั้นมีชาวพม่ามาจากเมืองมรแห่ง^๕ หาซื้อโคไปขาย ขุนนิเทศพานิช รักร การค้าจึงขอเงินจากพี่ชายทั้งสอง ได้เงิน ๔ ตำลึง แล้วซื้อโคได้ ๒ ตัว ขอเป็นลูกน้องไปกับพม่านั้น อยู่ที่พม่าหนึ่งปีจึงกลับมาบ้าน ซื้อโคกระบือไปขายอีก ทำการค้าขายกลับไปกลับมาสองสามครั้ง ครั้งหลังเกิดขาดทุน ขุนนิเทศพานิชไม่กลับบ้าน พยายามทำการค้าขายแก้ตัวอยู่ในประเทศพม่าบ้าง ภาคเหนือของประเทศไทยบ้าง จนอายุ ๒๕ ปีจึงกลับบ้าน และแต่งงานกับนางอัม ศิริขันธ์ บุตรมหา เสนา^๖ นางทองศรี ซึ่งเป็นสกุลเดียวกัน

ในสมัยเป็นหนุ่มซึ่งขุนนิเทศพานิชทำการค้าขายอยู่ นั้น ได้ฟันฝ่าชีวิตอันแสนลำบากยากแค้น ล่อแหลมต่ออันตราย ถูกโจรปล้นหลายครั้ง ได้ทำการต่อสู้ นำพรรคพวกรอดจากความตายไปได้ บางครั้งพวกที่ร่วมทางไปด้วยกันถูกโจรฆ่าตาย แต่ขุนนิเทศพานิชต่อสู้โจรจนมีชัยและเอาตัวรอดจาก อันตรายมาได้ทุกครั้ง ได้ท่องเที่ยวไปมาค้าขายทั่วอาณาจักรพม่า

ในชีวิตที่เป็นพ่อบ้าน ขุนนิเทศพานิชได้ยึดเอาการค้าขายโคกระบือ จากภาคอีสานไปประเทศ พม่า แล้วซื้อสินค้าจากพม่าเข้ามาเที่ยวขายอยู่ในราชอาณาจักรไทย เมื่อสินค้าหมดแล้วก็กลับบ้าน ซื้อโคกระบือทางภาคอีสานไปขายอีก ไปๆมาๆอยู่อย่างนี้ จนอายุได้ ๖๒ ปี จึงได้เลิกการค้าขาย ขุน นิเทศพานิช เป็นผู้ที่มีนิสัยชอบผจญภัย ชอบขี่และเลี้ยงม้า ชอบหัดอ่านและเขียนหนังสือไทย จนอ่าน เขียนหนังสือไทยได้โดยไม่ต้องมีครูสอน^๗

เส้นทางที่ขุนนิเทศพานิชนำโคกระบือไปขายในประเทศพม่านั้น ออกจากสกลนครผ่านอุดร

^๕ เมืองมรแห่ง หรือมะละแห่งหรือเมาะลำใยหรือเมาะลำเลิง (Mawlamyine) อยู่ห่างจาก ชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ประมาณ ๑๑๐ กิโลเมตร

^๖ “ มหาเสนา ” และ “ มหามนตรี ” เป็นนามตำแหน่ง ข้าราชการฝ่ายปกครองของเมืองในแถบ อีสานตอนเหนือ ตามธรรมเนียมแบบแผนการปกครองของอาณาจักรลาวล้านช้าง หรือที่เรียก กันว่า “ ชื่อบ้าน ขางเมือง ” ซึ่งราชสำนักกรุงเทพฯ อนุโลมให้ใช้ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า ผู้ออกคำสั่งนัดประชุมหรือ พิธีการต่างๆ

^๗ ครูสอนหนังสือสมัยนั้นยังไม่มี ต้องอาศัยเรียนตามวัด พระสงฆ์เป็นผู้สอนและให้ความรู้ ข้าราชการและราษฎรที่ได้รับการศึกษาจึงมีน้อย

ธานี เลย ด่านซ้าย^๙ นครไทย^๙ ผ่านตาก^{๑๐} แล้วออกประเทศพม่าด่านแม่สอด^{๑๑} กินเวลาประมาณ ๓ เดือน ตำบลใดตามรายการเป็นที่เหมาะสำหรับพักร้อน พักแรม ทำอาหาร สำหรับคนและสัตว์ที่นำไปเป็นอย่างไร ชุนนิเทศพานิชทราบดีตลอด หากกลับบ้านจะกลับทางใด เมื่อใด และวิธีใดสุดแต่ภาวะการค้าจะอำนวยผลให้กลับทางนั้น เมื่อนั้นอาจเป็นวิธีหาบหามโคต่าง รถไฟ เรือ ในประเทศพม่าและในราชอาณาจักรไทย ชุนนิเทศพานิชไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ประเทศใกล้เคียง แหลมมลายู ถึงสิงคโปร์ ปีนัง อินโดจีน ตลอดประเทศลาว ป ระเทศเขมร ส่วนประเทศญวนไปบางจังหวัดทางภาคเหนือ ชุนนิเทศพานิชนอกจากพูดภาษาพม่าได้ดีเท่ากับภาษาไทยแล้ว ยังพูดภาษาประเทศที่ติดต่อเกี่ยวข้องไปได้บ้างเล็กน้อย ซึ่งหาคนรุ่นเดียวกันเสมอเหมือนยาก

ในสมัยที่มีความชราแล้ว ชุนนิเทศพานิช เป็นผู้มีความทรงจำดี เล่าเหตุการณ์ในชีวิตของตนให้ลูกหลานฟังโดยถูกต้อง เรียบร้อย และมีเหตุผล เป็นที่พอใจแก่บรรดาลูกหลานและเพื่อนฝูงที่ไปมาเยี่ยมเยียนเป็นอันมาก

ชุนนิเทศพานิช กับนางอัม ศิริจันทร์ เป็นัวเมียที่อยู่ด้วยกันตลอดสมัย ไม่เคยทะเลาะวิวาทบาดหมาง จนเป็นเหตุให้มีการแตกแยกหย่าร้างกันเลย มีบุตรด้วยกัน ๙ คน ตามลำดับ ดังนี้

(๑) นางเนียม นวนมณี	(๒) นายเจียม ศิริจันทร์
(๓) นางบุญเทียม บำเพ็ญสิทธิ	(๔) นางเที่ยง อาษาเสน
(๕) นางเถียง (ถนอมสิน) ศิริจันทร์	(๖) นายเตียง ศิริจันทร์
(๗) นางกองแก้ว ศิริจันทร์	(๘) นางคำเปลว ขึ้นสำราญ

(๙) เรืออากาศโทพีระ ศิริจันทร์ เวลานี้คงมีชีวิตเหลืออยู่แต่เลข (๑) ถึง (๖) รวม ๖ คนเท่านั้น นอกนั้นถึงแก่กรรมแล้ว

ชุนนิเทศพานิชเป็นผู้มีกำลังวังชาแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ บั้นต้นของชีวิตแม้จะได้รับความลำบากยากเข็ญ เนื่องจากการอาชีพสักปานใดก็ตาม บั้นปลายลูกหลานได้ให้ความสุขเต็มที่

^๙ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในปัจจุบัน

^๙ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในปัจจุบัน

^{๑๐} จังหวัดตาก

^{๑๑} ด่านชายแดนไทย - พม่าที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในปัจจุบัน

แต่ก็มีได้หลงใหลในความทุกข์ ค ความสุขเหล่านั้นเลย กลับยังรู้สึกถึงสังขารธรรมทั้งหลายว่า เป็นอนิจจัง ทุกวัน เข้า เย็น ทำการสวดมนต์ไหว้พระ ขอพรให้ลูกหลานและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้มีความสุข เฉพาะตัวเองว่าอยู่ในโลกนานพอควรแล้ว หากจะตายก็ขอให้ตายอย่างสงบ อย่าได้เจ็บปวดทรมานก่อนจึงตายเลย ซึ่งผลที่สุดก็เป็นดังความปรารถนา ขุนนิเทศพานิชตื่นจากนอนเช้าแล้วสวดมนต์ไหว้พระ เก็บกวาดห้องนอนซึ่งไม่ชอบให้ผู้ใดทำแทนเสร็จแล้ว ก็รับประทานโอวัลตินกับไข่ไก่อันเป็นอาหารเช้าประจำวันแล้ว ก็มานั่งอยู่ ในท่ามกลางลูกหลาน บอกว่าวันนี้อ่อนเพลียผิดปกติ เมื่อได้จัดสรรให้นอนพักผ่อนอย่างสบายแล้ว พวกลูกๆ ก็ไปเชิญหมอมาตรวจ หมอบอกว่าไม่มีอะไร นอกจากความชราเท่านั้น และได้คิดยาบำรุงกำลังให้หนึ่งเข็ม ขุนนิเทศพานิช นอนอยู่อย่างปกติ แล้วหายใจแผ่วเบาลงทุกที จนกระทั่งเวลา ๑๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๙๒ ตรงกับวันพุธ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีชวด ก็ถึงกาลอวสานแห่งชีวิต

ข้าพเจ้าได้บันทึกลงในสมุดประจำวันของข้าพเจ้าในวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๙๒ ว่า

“ ขุนนิเทศพานิช (บุตรี ศิริจันทร์) ผู้เป็นแสงอาทิตย์ให้ความสว่างแก่ลูก ได้ดับแสงลงวันนี้ เวลา ๑๒.๐๐ น. แล้ว เรามีความเศร้าสุดเป็นอย่างยิ่ง ”

พ่อในความทรงจำของคุณ

โดย

เตียง ศิริพันธ์*

พี่เจียมพี่ชายข้าพเจ้าได้เขียนประวัติพ่อไว้ดังที่ญาติมิตรทั้งหลายได้อ่านแล้วในตอนต้น ข้าพเจ้าเป็นน้องคนเล็ก แม้ว่าจะไม่ใช่ น้องคนสุดท้อง แต่ก็ถือว่าเป็นคนเล็กที่สุดในขณะนี้ เพราะน้องของข้าพเจ้าทุกคนได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ข้าพเจ้ารำลึกถึงบุญคุณพ่อแม่เสมอ รู้สึกตัวเสมอว่ายังไม่ได้สนองคุณท่านให้สมความตั้งใจ ทั้งที่ จะได้พยายามอย่างเต็มที่ แต่ก็คงทำไปไม่สำเร็จบริบูรณ์ด้ ความปรารถนา การตอบแทนคุณบุญการีชนผู้มีอุปการคุณมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณบิดามารดานั้น ยากที่จะทำให้เท่าเทียมกับคุณที่ท่านได้ทำไว้แล้วได้

ในเวลาอันกะทันหัน ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะเขียนได้ละเอียดลออในเรื่องพ่อ ได้แต่เพียงเอาสิ่งที่ยังตรึงตราอยู่ในดวงใจออกมาเล่า ประกอบกับเก็บบันทึก เรื่องราวของพ่อ ซึ่งข้าพเจ้าได้ฟังท่านเล่าและจดบันทึกไว้เอามาประสมประเส ผูก เป็นเรื่องตามความจริงให้ญาติมิตรพี่น้องทั้งหลายอ่าน เพื่อจะเป็นมิตรพลี และเป็นเครื่องเตือนใจให้รำลึกถึงพ่อที่ล่วงลับไปแล้ว ว่าท่านมีคุณงามความดีแก่ลูกหลาน ญาติมิตร เพื่อนฝูง และประเทศชาติอย่างไร โดยเฉพาะตัวข้าพเจ้าท่านได้ให้บทเรียนและฝึกหัดอบรมข้าพเจ้ามาในลักษณะอย่างไร หนังสือเล็กๆนี้ ย่อมอาจจะเป็นประโยชน์ เครื่องเตือนใจ

* นายเตียง ศิริพันธ์ : อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร & สมัย (พ.ศ. ๒๔๘๐ , ๒๔๘๑ , ๒๔๘๙ , ๒๔๙๒ และ ๒๔๙๕) รัฐมนตรี ๓ สมัย (ชุต นรม. , นายทวี บุญยเกตุ , ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช , หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์) และหัวหน้าขบวนการเสรีไทยกู้ชาติภาคอีสาน เจ้าของรหัสหรือนามเรียกขานซึ่งฝ่ายสัมพันธมิตรโดยสำนักงานบริการด้านยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา (The American Office Of Strategic Services : O.S.S.) ณ เมืองแคนดี เกาะลังกา (ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน) เป็นผู้ตั้งให้ว่า “ พลูโต ” (Pluto)

แก่ยุวชนรุ่นหลังไม่มากนักน้อย

ข้าพเจ้าเคยเขียนไว้ ใ้รูปพ่อที่ให้ไว้นานมาแล้วว่า “ พ่อ ผู้ถือความผิดเป็นครู ถือความชำนาญเป็นตำรับคู่มือ ถืออุปสรรคและภยันตรายเป็นเครื่องฝึกหัดตนให้กล้าแข็ง ถือความเอาใจใส่ เสาะแสวงหาความรู้เป็นดวงประทีปส่องทางอาชีพ ถือสังขรณ์เป็นเข็มทิศ และถือความสำเร็จโดยชอบเป็นธงชัย ”

จำความได้ชัดเจนว่า เมื่ออายุข้าพเจ้าราว ๕ - ๖ ขวบ พ่อได้พาเที่ยวไปตามท้องนาต่างๆในฤดูเกี่ยวข้าว เพื่อไปดูวัวที่มีอยู่ตามท้องทุ่ง ท้องนาต่างๆ ตัวไหนดีก็ขอซื้อไว้รวบรวมเข้าเป็นฝูง พ่อเที่ยวแวะเยี่ยมตามเถียงนา (โรงนา) เที่ยวทักทายปราศรัยพวกชาวนาอย่างสนิทสนม ดูเหมือนว่าพ่อรู้จักชื่อผิวเมียครอบครัวเขาแทบทั้งนั้น ความกว้างขวางนี้จะมีมาแต่เมื่อไรข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ เพราะท่านได้เริ่มการค้าขายก่อนข้าพเจ้าเกิดนานแล้ว บางครั้งคุย กันอยู่จนดึกดื่น มีการเลี้ยงข้าว เลี้ยงเหล้ากันตามธรรมเนียม ข้าพเจ้าจำได้ดีว่าถ้าวันไหนกลับดึกดื่น พ่อไม่เคยยอมให้ข้าพเจ้าเดิน เ ข้าพเจ้าที่คอเดินตามคันทนา อีกมือหนึ่งก็จูงวัว บางทีถ้าได้วัว ๒ ตัว ตัวหนึ่งไล่ไปข้างหน้า อีกตัวจูงตามหลัง บ่าก็แบกลูก บางครั้งเมาบ้างเดินโซเซ แต่ก็ไม่เคยพาลูกล้ม ภาพเหล่านี้ยังตราตรึงใจข้าพเจ้าอยู่

มาตอนเมื่อข้าพเจ้าโตบ้างแล้ว คือในระหว่างข้าพเจ้าเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ - ๒ อายุราว ๑๑ ขวบ การไปเที่ยวซื้อวัวเช่นนี้ก็ยังทำอยู่ และทุกครั้งในขณะที่กลับกลางคืน เวลาผ่านทุ่งนาพ่อกลัวจูงจะกัดก็มักจะอุ้มหรือแบกข้าพเจ้าเสมอ ทั้งๆที่ข้า พเจ้าไม่ยอมให้แบกเพราะโตพอสมควรแล้ว หรือมิฉะนั้นก็ให้ข้าพเจ้านอนเสียดที่เถียงนา^๑ กับเพื่อนของท่าน ตื่นเช้าถึงมารับ ฟังเช่นนี้คล้ายกับพ่อรักลูกอย่างประคบประหงมเกินควร แต่พ่อไม่ได้เป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้ายังจำได้อยู่เสมอว่าเมื่อข้าพเจ้ายังเล็กๆ ไม่รู้เดียงสาพ่อ มักจะเอาใจ แต่พอทำงานได้ พ่อไม่เคยปล่อยให้ว่าง ใช้เสียจนหัวปักหัวปำ เมื่อเราเติบโตใหญ่ จึงรู้จักคุณค่าของบทเรียนที่ท่านให้ไว้ ครั้งหนึ่ง ณ เถียงนา พวกเราใกล้บ้านธาตุนาเวง พ่อขึ้นมาจากคราดนา จับปลาตัวใหญ่ได้ตัวหนึ่ง เราสามคนพ่อลูก คือ พ่อ พี่เจียม และข้าพเจ้า จัดการชำแระเนื้อปลาผ่าครึ่ง แล้วก็ใช้ให้พี่เจียมซึ่งขณะนั้นกำลังรุ่นๆ ซึ่มักกลับเข้าไป

^๑เถียงนา หรือกระท่อมที่ปลูกไว้เป็นการชั่วคราวตามฤดูกาล นาของขุนนิเทศพานิช (บุคตีศิริพันธ์) มีเนื้อที่ประมาณ ๓๐ - ๔๐ ไร่ ปัจจุบัน คือ บริเวณตึกแถวตาลจุ่ม และบ้านพักนางประยัม อาษาเสน ผู้เป็นหลาน รวมทั้งบริเวณศูนย์วิจัยข้าวสกลนคร ตรงข้ามห้างสรรพสินค้าโรบินสัน

ส่งปลาให้แม่ที่บ้านในเมือง ข้าพเจ้ากำลังนั่งเป่าไฟหม้อข้าว ได้ยินเสียงโครมครามได้ถุนเถียงนา ข้าพเจ้าวิ่งออกมาดูเห็นม้าอ้ายแดงวิ่งออกจากคอกห่อแนบตัดทุ่งตรงไปทางหนองหาร ความปรากฏว่าพี่เจียมลงไปผูกม้าเพื่อจะขี่ไปส่งปลาให้แม่ขาดความระมัดระวังตามสมควร เปิดประตูให้ม้าอ้ายแดงกระโจนออกมาได้ เนื่องจากความอ้วน และความคึกของมัน พี่เจียมล้มฟู บออยู่ที่หน้าคอกม้า ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังมลงดูเห็นพี่เจียมกำลังลุกปัดฝุ่นอยู่ในใจนึกสงสารพี่ชายเข้าใจว่าบาดเจ็บ แต่พอเห็นพี่ชายลุกขึ้นปัดฝุ่นก็คลายใจ พอกำลังจัดการกับปลาอยู่ในครวัก็วิ่งลงมา เห็นม้าหลุดออกไปก็โกรธ ดูพี่เจียมยกใหญ่หาว่าขาดความระมัดระวัง บอกให้พี่เจียมรีบขึ้นมากินข้าว คาดโทษให้รีบไปตามจับม้าทันที ตะวันกำลังจะตกดินอยู่แล้ว อีกไม่กี่นาทีก็จะมีด พี่เจียมเมื่อถูกคาดโทษเช่นนั้น หายหิว น้ำตาลคลอ คัวเชือกม้าเดินออกจากเถียงนาไป ไม่ฟังเสียงพ่อตะโกนให้มากินข้าว ก่อน ได้แต่ร้องบอกว่าไม่หิว รับว่าจะไปจับม้าให้ได้โดยพ่อไม่ต้องเดือดร้อน ข้าพเจ้าผู้เป็นน้องสงสารพี่เจียมก็สงสาร แต่รู้นิสัยพ่อดีจึงไม่รู้จะทักท้วงประการใด ได้แต่มองพี่เจียมถือเชือกม้าเดินลับตาไป

แน่นอนลาบปลาข้าวในวันนั้น ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าออกรสประการใดเลย ตลอดคืนที่เราสองพ่อลูกนอนอยู่ที่เถียงนา ข้าพเจ้ารู้ดีว่าพ่อเป็นห่วง พี่เจียมมาก นอนกระสับกระส่ายผ ลุดลุกผ ลุดนั่งบ่อยๆ บางครั้งเสียวหูฟังแว่วว่าเป็นเสียงม้าร้อง วันนั้นพ่อตื่นแต่เช้าผิดปกติพาข้าพเจ้าไปเที่ยวตามเถียงนาใกล้เคียงว่าพี่เจียมมาค้ำคั้นที่นั่นหรือไม่ ได้รับคำตอบว่าไม่ได้ค้ำ ดูพ่อตกใจมากพาข้าพเจ้าเดินลัดทุ่งตรงไปหนองหาร สกลนคร จำได้ดีว่าข้าพเจ้าเดินไม่ทันต้องเดินบ้างวิ่งบ้าง จนไปถึงดอนลังกา จึงรู้ว่าพี่เจียมเพิ่งจะจับม้าได้สักครู่นี้เองซึ่งเป็นเวลาเกือบบ่ายโมงของวันรุ่งขึ้น พ่อได้ให้ข้าพเจ้าขี่ม้ากับพี่เจียมกลับบ้านเข้าไปกินข้าว วันในเมืองสกล เพราะใกล้กว่าทางไปธาตุนาเวง ส่วนพ่อเองเดินกลับไปนาแต่ผู้เดียว

การฝึกหัดเช่นนี้ พ่อได้ให้แก่ลูกๆทุกคน ตามปกติพ่อซื้อวัวไว้ไปขายที่พม่าที่ละร้อยกว่าตัวเสมอ ในการดูแลเลี้ยง วัวเหล่านี้ พ่อได้ฝึกหัดพวกเราให้รู้เรื่องต่างๆเกี่ยวกับวัว ให้รู้จักวิธีไล่วัวออกจากคอก ไม่ให้วัวชิงกันออก ไล่วัว เข้าคอกไม่ให้วัวชิงกันเข้า รู้จักวิธีนับวัวให้ได้รวดเร็ว ในขณะที่วัวออกจากคอก เข้าคอก หรือเวลาวัวลงกินน้ำ ในการตรวจนับวัวนี้ ถ้าจำนวนวัวครบถ้วนก็ไม่ผู้ลำบากนัก แต่ถ้าไม่ครบขาดหายไปสักตัวหรือสองตัว ก็เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะรู้ว่าตัวไหนเป็นตัวขาดหาย เพราะวัวหลายตัวด้วยกัน พ่อเคยเตือน และเคยว่ากล่าวสั่งสอนในเรื่อง ให้จำลักษณะและรูปร่างพรรณ

สันฐานของวัวแต่ละตัวในฝูง ตลอดจนวัวตัวไหนซื้อมาจากบ้าน ตำบลใด ใครเป็นเจ้าของเดิม ทั้งนี้ เมื่อเมื่อวัวขาดหายจะได้ไปตามถูกที่และสืบถามถูกช่องทาง ในขณะที่เดียวกันต้องเรียนรู้นิสัยของวัวแต่ละตัวในฝูง เช่น บางตัวขี้ตื่น บางตัวชอบเตะ บางตัวชอบ ชน บางตัวเห็นผ้าสีไม่ได้ การจับวัวผูกเข้าแหล่งก็มีเทคนิคพิเศษอยู่บ้าง เป็นต้นว่า ต้องจับตัวที่ดื้อที่สุดผูกก่อน แล้วก็จับตัวที่ดื้อรองๆลงมาผูกทีหลัง จนตัวที่เชื่องและขี้แพ้เพื่อนที่สุดผูกหลังที่สุด ตรงกันข้ามเวลาแก้จากแหล่ง ปล่อยตอนเช้าต้องแก้จากตัวที่เชื่องและแพ้เพื่อนที่สุดก่อน แก้วตัวที่ดื้อที่สุดทีหลัง ถ้ามีฉะนั้นแล้วตัวที่ดื้อมักจะรังแกตัวที่แพ้ทำให้เชือกขาดปนปี ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาประจำวัน ในชีวิตของพวกเราการสืบเชือก ผืนเชือก การสนตะพายวัว การล้างคอกหรือการทำความสะอาด การทำความสะอาดเลี้ยววัว ตลอดจนการสังเกตว่า วัวตัวไหนเจ็บเป็นอะไร ต้องเรียนรู้ด้วยความชำนาญ พ่อได้ให้บทเรียนแก่เราโดยให้เราทำด้วยมือตนเอง เอาผิดเป็นครู และเอาความชำนาญเป็นตำรับ เหมือนอย่างพ่อเคยทำมาแล้ว โดยตนเอง ในชีวิตข้าพเจ้าพ่อสอนให้รู้จักใช้ไหวพริบโดยทางอ้อมหลายครั้ง เป็นต้นว่า ครั้งหนึ่งหน้าแล้ง ข้าพเจ้ากับลูกจ้างสองคนด่อนวัว ๑๕๐ ตัว ออกไปเลี้ยงยังโคกนามะเขือ^๒ ขณะนั้นเป็นฤดูร้อน วันนั้นเกิดวิปริตอะไรไม่ทราบ วัวจะไปตื่นเสีย^๓ หรือตื่นอะไรเข้า วัวทั้ง ๑๕๐ ตัวแตกออกจากฝูงวิ่งแยกกันไปคนละทิศละทาง ไม่ทราบว่าไปทางทิศไหนต่อทิศไหนบ้าง ลูกจ้าง ๒ คนแยกกันออกไปตาม ข้าพเจ้าออกไปตามคนเดียวอีกทางหนึ่ง แต่เมื่อไปจนเห็น端倪พบวัวเพียง ๒ - ๓ ตัว ลงท้ายที่สุดก็ไล่วัว ๒ - ๓ ตัวที่ได้นั้นก็กลับมายังหนองบัวน้อย^๔ ตลอดทางที่ไล่วัวมา ข้าพเจ้าครุ่นคิดว่าอย่างไรเสียวัวที่แตกตื่น หนีนั้น จะต้องมากินน้ำที่หนองบัวน้อยแทบทุกตัว ข้าพเจ้าก็เลยเลิกตามมาเล่นหยอดหลุมเม็ดมะขามอยู่กับเพื่อนตั้งแต่ตอนบ่ายประมาณ ๑ โมง เป็นอันว่าข้าพเจ้าหาวัวได้เพียง ๒ - ๓ ตัว วันนั้นบังเอิญเพื่อนักขลังประการใดไม่ทราบ เกิดมาตามดูพวกเราเลี้ยงวัว มาเจอข้าพเจ้ากำลังเล่นหยอดหลุมอยู่ ก็คาดโทษว่าจะเสียเงิน ข้าพเจ้าแก้ตัวว่า มาคอยหาวัว พอลูกจ้างดูว่ามาหาวัวทำไมมา

^๒ โคกนามะเขือ “ โคกหรือดอน ” เป็นภาษาอีสาน หมายถึง พื้นที่นาส่วนที่มีระดับสูงน้ำท่วมไม่ถึง ขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริจันทร์) ใช้บริเวณดังกล่าวปลูกต้นมะเขือแทนการทำนา จึงเรียกว่าโคกนามะเขือ

^๓ พื้นที่นาของขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริจันทร์) ต่อเนื่องถึงบริเวณบ้านธาตุนาเวงในสมัยนั้น บางส่วนยังมีสภาพเป็นป่า และมีเสื่ออาศัยอยู่

^๔ หนองบัวน้อย ปัจจุบันเป็นหนองน้ำอยู่ภายในบริเวณสวนสุขภาพ เทศบาลนครสกลนคร ตรงข้ามห้างหุ้นส่วนจำกัด ดี เอส ยนต์ (ขายรถยนต์มือสอง) เยื้องศูนย์ไซเบอร์ถยนต์ฮอนด้า

เล่นหยอดหลุมอยู่ ข้าพเจ้าบอกว่าจะอย่างไรเสียวัวจะต้อง ลงมากินน้ำทั้งหมดที่หนองบัวน้อย พอคาดโทษว่าถ้าไม่ได้วัวครบ ๑๕๐ ตัว วันนี้ก็ไม่ต้องกินข้าว ข้าพเจ้าก็ใจไม่ดีเหมือนกัน แต่มีความมั่นใจอยู่อย่างหนึ่งว่าในบริเวณที่เราไปเลี้ยงวัวนั้นขาดน้ำ มีห้วยนามะเขือแห่งเดียว น้ำก็ขุ่นและขุ่นเป็นตม อย่างไรก็ตามเสียวัวจะต้องกลับมากินน้ำหนองบัวน้อยอย่างแน่นอน ความจริงก็เป็นเช่นนั้น พอบ่าย ๓ โมงกว่าๆ วัวของข้าพเจ้าก็ทยอยกันลงมากินน้ำ จนประมาณ ๔ โมง ข้าพเจ้าก็ได้วัวเกือบครบ คือ ๑๐๐ กว่าตัว ลูกจ้าง ๒ คนที่ออกเที่ยวตามหาวัวอยู่ในป่านั้น คงได้วัวเพียง งคนละ ๓ - ๔ ตัว แต่อย่างไรก็ดี วันนั้น เราก็ได้กินข้าวจนอิ่มอย่างเต็มที่ เพราะตกค่ำเราได้วัวครบบริบูรณ์ พอกลับชมเชยและสอนว่าต้องเป็นของสำคัญที่สุด หญ้าและน้ำเป็นของสำคัญสำหรับวัวฉันใด ปากกับท้องของคนก็สำคัญฉันนั้น ต้องซังกะตายหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไม่ว่าคนหรือสัตว์ คำสอนเหล่านี้ยังตรึงตราในดวงใจของข้าพเจ้าอยู่

ชีวิตของพ่อลำบากยากแค้นแสนสาหัสในสายตาคนที่ไม่ชอบการเผชิญภัย แต่ตัวท่านเอง ท่านเห็นว่าเป็นชีวิตที่สนุกสนาน และเห็นเป็นของธรรมดา พ่อท่องเที่ยวไปเผชิญภัย พันฝ่าอุปสรรคไป ทนความลำบากยากแค้น คบเพื่อนฝูงทุกฐานะทุกชนิด ตั้งแต่ชั้นเลวที่สุดไปจนถึงชั้นดีที่สุดเท่าที่จะคบได้ในฐานะอย่างท่าน มีผู้รู้จักและมีมิตรสหายตั้ง แต่ชั้นคนสูบฝิ่นอยู่ในโรงยาและหัวหน้าผู้ร้ายพวกปล้น ตลอดจนเป็นที่รักใคร่แก่บรรดาข้าราชการ และแก่เจ้านายผู้ใหญ่หลายท่าน

ในจำนวนสัตว์ที่พ่อชอบมากที่สุดก็คือม้า นอกจากทำการเลี้ยงม้าไว้ประจำบ้านที่ละตัวสองตัวเพื่อประโยชน์ในการขี่ตามวัว หรือขี่ไปหาซื้อวัวแล้ว ในฤดูที่ไม่มีกิจการซื้อวัว พ่อก็มักจะซื้อม้ามาเลี้ยงไว้ประจำคอกตัวหนึ่งหรือสองตัวเสมอ ม้าของพ่อทุกตัวได้รับก ารปรนเปรออย่างเต็มที่จนอ้วนเป็นมันและคึก บางตัวพาลจะดุๆ เอาเสียด้วย และก็ด้วยม้าเหล่านี้เองที่พ่อได้สอนให้ลูกๆ มีความกล้าต่อสัตว์พาหนะ และในขณะเดียวกันรักสัตว์พาหนะไปในตัวด้วย ตัวข้าพเจ้าเองมีหน้าที่หาหญ้าให้ม้าประจำเข้าและเย็นวันละสองกระทอนขนาดใหญ่ ในฤดูที่มีหญ้าแพรกก็ตายหญ้าจากทุ่งหนองหารมาเลี้ยงม้า ในฤดูใบไม้ผลิอ่อนๆ ก่อนไปโรงเรียนหรือเมื่อเลิกโรงเรียนแล้ว ก็ใช้ชีวิตป็นปายอยู่ตามกอไม้เพื่อหาหญ้ามาเลี้ยงม้า ทุกคราวพ่อมักจะมาตรวจกระทอนหญ้า โดยเอาเท้ากดลงไปบนกระทอนหญ้ามาโดยแรง เพื่อพิสูจน์ว่าลูกมีความซื่อสัตย์ หรือขยันขันแข็งหาหญ้ามามาได้จนเต็มแน่นกระทอน หรือว่าเพียงใส่มาหลวมๆ ว่างๆ พ่อมักจะยืนอยู่บนบ้าน แล้วให้ข้าพเจ้าเข้าไปผูกเอาม้าในคอก

ซึ่งเป็นบทเรียนที่ยากอยู่สักหน่อย เพราะข้าพเจ้ายังตัวเล็กอยู่ เรื่องคาดโทษไม่ให้กินข้าว เป็นโทษซึ่งได้ยินเสมอๆ แต่ทุกราวข้าพเจ้าก็ไม่เคยถูกลงโทษเช่นนั้นจริงสักครั้งเดียว ถ้าเราทำไม่ได้ตามพ่อสั่ง พ่อก็มักจะลงมาแนะนำวิธีให้เราทำจนได้ ด้วยเหตุนี้เราจึงรอดตัวเสมอ มานี้บ้างที่ซื้อครวหลายตัวเหมือนกัน นึกหลังขึ้นมาก็เลิกซื้อวัวหันไปซื้อม้านำไปขายทาง ผังซ้ายแม่น้ำโขงแถวเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และบางครั้งก็เลยขึ้นไปฆ่าเหนือ ปรากฏว่าพ่อมีมิตรสหายทางฆ่าเหนืออยู่หลายคน ในชีวิตข้าพเจ้าเห็นพ่อซื้อควายนำมาขายแถวอำเภอพนมสนิคม^๕ และนครนายก^๖ เพียงครั้งเดียว คราวนั้นได้กำไรงาม แต่พ่อก็บอกว่าเซ็ดในเรื่องค้าควาย เพราะท่านไม่ชอบนิสัยของสัตว์นี้ ท่านว่าสิ่งที่ท่านเกลียดมากในเรื่องควายก็คือความเชื่องช้าไปไหนไม่ทันใจประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง ควายมักชอบแตกออกจากฝูง ไม่ค่อยชอบไปตามทาง มักปลีกตัวเข้าป่า เข้ารก ไม่ติดหัวหน้าฝูงเหมือนวัว ท่านใช้ภาษาของท่านว่า “ควายไม่มีความสามัคคี” ซึ่งฟังดูก็เข้าเหมือนกัน พวกหลานๆของท่านซึ่งเป็นลูกมือหรือนักเรียนค้าขายจากท่าน บางคนเห็นว่าการค้าควายได้กำไรดี จึงยังคงยึดอาชีพค้าควายจากภาคอีสานลงมาภาคกลาง จนบัดนี้ก็มีอยู่หลายคน แต่สำหรับพ่อ ข้าพเจ้าคาดว่าท่านค้าควายตลอดชีวิตของท่านไม่เกินกว่าสามเที่ยว

เฉพาะการเดินทางในการค้าวัวจากภาคอีสาน ไปยังประเทศพม่านี้ ต้องใช้เวลาเดินทางรอนแรมไปตามกำลังความสามารถของวัวจะเดินได้ ซึ่งกินเวลาไม่น้อยกว่า ๒ เดือน แต่ถ้าเที่ยวไหนเดินไปจนสุดเขตพม่าทางตะวันตก ท่านเล่าว่ากินเวลาถึง ๓ หรือ ๔ เดือน ความยากลำบากในการเดินทางข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นเรื่องเหลือทน แต่ดูเหมือนท่านรู้สึกสนุกสนาน ท่านเล่าว่าสิ่งที่ท่านกลัวและแก้ไม่ได้ก็คือ ในกรณีถูกกักด่าน และถูก ถ่วงให้เสียเวลา พ่อเป็นคนใจร้อนท่านเคยบอกว่าถูกผู้ร้ายปล้นยังไม่รำคาญใจและหนักใจเท่ากับถูกกักด่าน

ตามปรกติการเดินทางโดยต้อนฝูงวัวไปจำหน่ายทางประเทศพม่า นั้นมักจะเริ่มออกเดินทางจากสกลนครในฤดูหนาว คือฤดูที่ข้าวไร่ ชาวนา เก็บเกี่ยวข้าวแล้วใหม่ๆ นั้นหมายความว่าในขณะที่ต้อนวัวไปนั้น ได้อาศัยตอฟางเป็นหญ้าวัวไปในตัว ปรกติฐานะของการเดินทางตามที่ข้าพเจ้าเคยร่วมเดินทางกับท่านในระยะ ๒ - ๓ วันแรกๆ เมื่อออกจากสกลก็คือต้องตื่นตั้งแต่ตีสี่ครึ่ง ทุกคนเก็บเข้า

^๕ อำเภอพนมสนิคม จังหวัดชลบุรี

^๖ จังหวัดนครนายก

ของ เครื่องใช้ ตลอดจนเสบียงอาหารลงบรรทุกโคต่าง พวกโคต่างเริ่มออกเดินทางราวตี ๕ ไปก่อนชุดหนึ่ง ไปพักคอยอยู่ที่ที่มีหนองน้ำและมีหญ้าดี แน่นนอนผู้นำทางต้องกะระยะพอดี ๆ ทั้งนี้จะทำได้ก็โดยรัฐภูมิประเทศอย่างละเอียดถี่ถ้วน พอวัวต่างออกเดินทางไปได้ประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็ปล่อยวัวฝูงใช้ ลูกจ้างคนหนึ่งจูงวัวที่เป็นตัวนำฝูงออกเดินหน้า คนจูงวัวส่งเสียงร้องเรียกด้วยสำเนียงยาวเข้ากับเสียงพรวนใหญ่ที่เขavnคอวัวนำ วัวฝูงใหญ่จำนวนร่วมพันก็ตามหลังกลุ่มไป (มีวัวของคนอื่นซึ่งมาอาศัยเป็นลูกน้อง ฝังอยู่ใต้บังคับบัญชาอีกหลายคน มาจากที่ต่าง ๆ กัน เช่น มาจากต่างอำเภอในสกลนครบ้าง จากนครพนมบ้าง จากเขตอุดรธานีบ้าง) เมื่อเดินทางไปได้ในราว ๑๐ นาฬิกาเช้า ก็หยุดพักเลี้ยงวัว และจัดการหาหลักตอกเรียงแถวเข้าเป็นที่แถวแล้ว แต่ความต้องการ เตรียมเชือกไว้ผูกวัวในตอนค่ำ ปลูกเพิงไว้ล้อมเป็นเพิงๆรอบๆฝูงวัวอย่างน้อยก็ ๔ เพิง ตกค่ำก็นำวัวเข้าผูกและตรวจนับ แน่นนอนงานเช่นนี้ต้องแบ่งหน้าที่กันเป็นสัดเป็นส่วน คนหุงหาอาหารพวกหนึ่ง คนเลี้ยงวัวพวกหนึ่ง คนหาหลักและเตรียมเชือกพวกหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น เมื่อผูกวัว ตรวจนับครบถ้วนแล้ว จึงได้มีโอกาสรับประทานเย็น วันไหนวัวอยู่ครบถ้วนก็เป็นวันที่สุขสำราญ แต่ถ้าวันไหนวัวขาดหายก็นับว่าเป็นคราวเคราะห์ที่อยู่หน้อย หนึ่ง เรื่องเวรยาม และอาณัติสัญญาณประจำวันเป็นของสำคัญ คณะของพ่อต้องตั้งได้สำหรับใช้เป็นสัญญาณเข้าออกเวลาค่าคั้น ตลอดจนมีการวางเวรยาม ตรวจตราตลอดรุ่ง เมื่อหลังรับประทานข้าวแล้วในขณะที่กำลังหาความสำราญจากการสูบบุหรี่ พ่อมักถือเป็นปกติธุระที่จะสอนให้ลูกน้อง ลูกจ้างเข้าใจอุปนิสัยใจคอคนในย่านนั้น เป็นต้นว่าหมู่บ้านแถวนั้นเป็นพวกไหน มีนิสัยอย่างไร ตามปกติพ่อมีเพื่อนอยู่แทบตลอดทาง พ่อมักเข้าไปชักชวนเอาเพื่อนจากหมู่บ้านมานั่งคุยกัน ซึ่งเป็นวิธืคบหาสมาคมและป้องกันการรังแก เบียดเบียนจากชาวบ้านใกล้เคียงไปในตัว ความอดออมตลอดจนการรักษาบรรยาท และเข้าใจขนบธรรมเนียมของแต่ละหมู่บ้านนั้น เป็นเคล็ดสำคัญอันหนึ่งในการค้าขายของพ่อ ความผิดพลาดเล็กน้อยๆ เช่น เพียงลูกจ้างไปทะเลาะเบาะแว้งกับเจ้าของท้องถิ่นเขาเข้านิดหน่อยเท่านั้นอาจจะเกิดเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เช่น ครั้งหนึ่งเป็นคราวที่ข้าพเจ้าเห็นด้วยตาตนเองคือ ที่ทุ่งนาบ้านม้าต่อบ้านพันนา อำเภอสว่างแดนดิน^๗ ครั้งนั้นข้าพเจ้าตามมาส่งพ่อเป็นคืนที่ ๔ แล้ว ณ ที่นี้พ่อจะต้องพักรอเพื่อนที่จะนำวัวมาสมทบจากบ้านนาหว้า นาวั้ว กิ่งบ่อศรีสงคราม^๘ จังหวัดนครพนม ในขณะที่รอพักอยู่ที่คืนแรก

^๗ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

^๘ เดิมที่ว่าการตั้งอยู่บ้านท่าบ่อ ครั้งมีฐานะเป็นกิ่งจึงมีชื่อว่ากิ่งบ่อศรีสงคราม ต่อมาได้ย้ายที่ว่าการยกฐานะกิ่งและเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอศรีสงคราม

เหตุการณ์ก็เรียบร้อย วันที่สองลูกจ้างคนหนึ่งไปเกิดมีปากเสียงขึ้นกับชาวบ้าน เพราะเรื่องต่อราคาของที่จะซื้อมาทำอาหารเย็นวันนั้น ตกกลางคืนใน ขณะที่เรากำลังหลับสบายมีผู้ร้ายเข้าใจว่าจะไม่น้อยกว่า ๗ - ๘ คน ใช้กระดิ่งผัดข้าวร้อนเข้ามาท่ามกลางฝูงวัวหลายกระดิ่ง วัวที่ผูกอยู่พากันตื่นแตกหนีไม่มีตัวใดเหลือติดแหล่งเลยแม้แต่ตัวเดียว เชือกขาดบ้าง หลักถอนบ้าง แม้เพิงที่ปลูกอยู่โดยรอบ ๔ - ๕ เพิงที่เราใช้นอนก็ถูกวัวเหยียบเสียแหลกหมด เคราะห์ดีที่พวกเราไม่มีใครบาดเจ็บมากนัก หนึ่งชั่วโมงต่อมาพ่อยังคงนั่งสูบบุหรี่สบาย และตะโกนบอกพวกเราว่าไม่ต้องออกตาม ให้จวนสว่างเสียก่อนแต่ให้ทุกคนระวังตัวและอยู่ในท่าเตรียมพร้อม เหตุการณ์ในคืนนั้นไม่มีอะไรเกิดขึ้น แก่พวกเราอีก แต่ว่าวัวที่เรานำมา นั้นไม่มีเหลือเลย รุ่งเช้าพ่อสั่งให้คนกลับไปที่พักที่เคยพักมาคืนก่อน คอยคิดว่าวัวจะกลับมาสักกี่ตัว นอกจากนั้นก็ แบ่งสันปันส่วนกันไปตามที่ต่างๆ เช่น ที่หนองน้ำใหญ่ เฉพาะตัวพ่อมันพาข้าพเจ้าเข้าไปในหมู่บ้านม้า ข้าพเจ้าแปลกใจไม่เห็นพ่อทำอะไร นอกจากไปนั่งกินเหล้าคุยกับคนรุ่นราวคราวเดียวกันคนหนึ่ง เมื่อเหล่าหมดขวิดไปแล้วก็เห็นเอาเกลือ ยามาผั้นมาตั้งลงนอนสูบผั้นกันสบาย ดูเหมือนไม่มีทุกข์ร้อนในเรื่องวัวที่ไปอย่างไร เมื่อหาความสำราญจากนางทองดำมาแล้ว พ่อก็กลับมานอนอยู่ที่พัก เพื่อนคนนั้นตามออกมาส่งแล้วก็กลับไป เราอยู่ที่นั่นสองวัน ทุกๆวันมีคนจูงวัวมาส่งฝูงละ ๑๐ ตัว บ้าง ๒๐ ตัวบ้าง บางคนก็ ๒ - ๓ ตัว ในท้ายที่สุดวัวขาดหายไปทั้งสิ้น ๙ ตัว พ่อดีเพื่อนซึ่งมาจากบ้านนาหว้า นาวัว กิ่งปอศรีสงคราม ก็นำฝูงวัวมาถึงเข้าสมทบเดินทางต่อไปยังอำเภอสว่างแดนดิน เราพักอยู่ที่อำเภอสว่างแดนดินคืนเดียว คืนที่สอง เพื่อนของพ่อคนที่ข้าพเจ้าเห็นสูบผั้นด้วยกันที่บ้านมาก็นำวัว ๙ ตัวที่หายมาส่ง ข้าพเจ้าไม่ได้ชักใช้ถามอะไรมาก เป็นแต่เพียงพ่อบอกว่า “ นี่เสียวแก่พ่อ ”

ความลำบากยากแค้นเท่าที่ข้าพเจ้าเห็นด้วยตาที่รู้สึกว่เหลือปากว่าแรงแล้ว ถ้าเป็นข้าพเจ้าเองคงไม่สามารถทำได้ดีถึงเพียงนั้น ถ้าข้าพเจ้าโดนโจรปล้นในขณะที่ไล่วัวผ่านป่า อย่างที่ท่านถูกที่อำเภอนครไทย หรือที่พรานกระต่าย^๙ แล้ว ข้าพเจ้าคงเอาตัวรอดมาไม่ได้เหมือนท่านแน่

ตอนสำคัญตอนหนึ่ง คือ ตอนข้ามเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า เมื่อจะเข้าเขตพม่าของอังกฤษ อาวุธปืนถูกเก็บรวบรวมไว้โดยเจ้าหน้าที่ชายแดน คงใช้แต่ดาบเป็นเครื่องมือ สำหรับพ่อนั้นมีดาบประจำมือสองเล่ม เล่มหนึ่งยังเป็นมรดกตกทอดอยู่ที่พี่เจียมจนทุกวันนี้ อีกเล่มหนึ่งท่านได้ให้เพื่อนของท่านไป

^๙ ตำบลพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ในปัจจุบัน

การจำหน่ายวัวในพม่า บางทีก็กินเวลาหลายเดือน พ่อต้องเดินทางผ่านเมืองต่างๆ ในประเทศพม่าตั้งแต่ตะวันออกสุดไป จนตะวันตกสุด เป็นต้นว่า ตั้งแต่แม่ฮ่องสอน ไปจนถึงปลายทางมณฑลยะไข่ ชีวิตพ่อคลุกคลีตีโมงอยู่กับหมู่พม่าซึ่งมีหลายภาษาด้วยกัน เช่น กะเหรี่ยง ตองซู่ กุลา มีความชำนาญชำนาญในขนบธรรมเนียมภาษาของพวกนี้ แทบจะกล่าวได้ว่า พ่อมีอากัปกริยาในบ้นต้นแห่งชีวิตขณะที่ทำการค้าขายอยู่ นั้นเป็นพม่ามากกว่าเป็นไทย การแต่งเนื้อแต่งตัวชอบแต่งอย่างพม่า เป็นต้นว่า ชอบบ่งใส่รองเท้า ไร่ผมมวย แม้ที่สุดการสักตามตัวสักตามแบบของพม่า คือ สักด้วยหมึกแดงหมดทั้งตัว มีที่เหลื่อไม่สักอยู่น้อยเต็มที เช่นที่ตา แม่ลิ้นของพ่อก็สักแดง ซึ่งเป็นความนิยมในสมัยนั้น ตามตัวฝังเข็มเป็นจุดดำๆหลายแห่ง เมื่อแก่จะเป็นเพราะอะไรก็ไม่ทราบ เข็มเหล่านี้แทงออกมาตามผิวหนัง พวกเราช่วยถอดและดี งออกมาก็หลายครั้ง เป็นที่น่าแปลกใจว่าพ่อไม่ต้องการให้ลูกชายสักไม่ว่าสักดำหรือสักแดง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงไม่มีรอยสักในตัว เลย ส่วนพี่เจียมไปอุดริสักครุฑที่หน้าอกมาจากอุดร พ่อรู้เข้าโดนเทศน์เสียหลายกระบวน ดูเหมือนพี่เจียมเข้าหน้าไม่ติดไปเกือบเดือน เหตุผลที่ท่านห้ามในเรื่องสัก ท่านว่าไม่อยากให้ลูกเป็นนักเลงอย่างพ่อ เพราะมีชีวิตลำบากอยากให้อำนาจการตามความคิดของคนผู้ใหญ่ในสมัยก่อนทุกคน

ในเรื่องเพื่อนฝูงและผู้ที่จะ เข้ามาร่วมเดินทางด้วย พ่อถือเอาการปรับความเข้าใจและรู้จักแบ่งหน้าที่เป็นสำคัญที่สุด ข้าพเจ้าเคยนั่งฟังการปรับความเข้าใจพ่อค้าวัวคนอื่นๆที่มาจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัดซึ่งจะขอร่วมเดินทางไปภายใต้การคุ้มครองของพ่อหลายครั้ง สิ่งที่ท่านย้ำเสมอ คือความเข้าใจกันและกัน ไร้วางใจและซื่อสัตย์ต่อกันไม่ว่าในกรณีใดๆ และต้องอยู่ในวินัยอันดี ยบขนาดจะพึงเห็นได้จากขากลับจากการค้าขาย พ่อมักจะได้รับความไว้วางใจนำเงินรูปี^{๑๐} ที่ขายสัตว์พาหนะได้ทั้งหมดลงมาแลกที่ธนาคารกรุงเทพฯ^{๑๑} หรือตามห้างร้านแขก^{๑๒} ในกรุงเทพฯ แต่ผู้เดียว หรืออย่างดีก็มีลูกน้องติดตามมาเพียงคนเดียว ส่วนคนอื่นๆมักจะพักคอยอยู่ที่พิษณุโลกบ้าง ปากน้ำโพ^{๑๓} หรือ

^{๑๐} เงินรูปี เป็นสกุลเงินในประเทศอินเดียซึ่งเป็นอาณานิคม (Colony) ของอังกฤษ เมื่อพม่าตกเป็นอาณานิคม (Colony) ด้วย จึงสามารถนำเงินรูปีมาใช้ในประเทศพม่าได้

^{๑๑} ธนาคารกรุงเทพฯ ขณะนั้นยังไม่มี จึงน่าจะหมายถึงธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ซึ่งเดิมเรียกว่า “ บริษัท แแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ” ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร

^{๑๒} บริษัทหรือห้างร้านของชาวแขกอินเดีย แถวพาราหุรัด กรุงเทพมหานคร

^{๑๓} ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในปัจจุบัน

นครราชสีมา หรือที่แห่งใดแห่งหนึ่งแล้วแต่เส้นทางเดิน ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าพ่อได้ให้ความเป็นธรรมชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต และความซื่อตรงต่อเพื่อนอย่างไม่เคยถูกตำหนิเลยในชีวิตของท่าน ยิ่งปัญหาการเงินแล้วท่านระมัดระวังเป็นที่สุด ท่านเคยบอกลูกๆเสมอว่า ถ้าจะตัดคัดขัดสนหรือยากแค้นประการใดก็จงให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และถือศีลธรรมเป็นเบื้องต้นไว้ พวกลูกๆหลานๆหรือผู้ ที่เดินทางไปกับพ่อ จะพึงสังเกตได้อย่างง่ายดายที่สุดก็คือเรื่องการไหว้พระสวดมนต์ของพ่อ ท่านจะต้องประกอบกิจอันนี้เป็นประจำวันมิได้เว้นในขณะเดินทาง หลังจากทำกิจวัตรประจำวันเสร็จแล้ว พ่อจะนั่งประณมมือสวดมนต์อยู่ใน นิ่งข้างฝูงวัว ซึ่งความจริงคำสวดเหล่านี้ลูกๆหลานๆไม่มีใครเข้าใจ เพราะท่านสวดเป็นภาษาพม่า แต่ก็พออนุมานได้ว่าเป็นการสวดมนต์ในลัทธิพุทธศาสนา เพราะมีคำเช่น “ นโม ” หรือ “ พุทโธ ” ปนอยู่เสมอ แม้ในชีวิตบั้นปลายพ่อไม่เคยเว้นการสวดมนต์ แม้แต่วันเดียว แก่จนจะเดินไม่ได้แล้วก็ยังไม่ลืมที่จะหาดอกไม้บูชาพระ การทำ กิจวัตรประจำตัวของท่านเองก็ไม่ต้องการให้ใครเข้าไปแทรกแซงหรือทำให้ นิสัยอันนี้เข้าใจว่าติดมาจากชีวิตระหกระเหินของท่านอันจำเป็นต้องเตรียมพร้อมอยู่เสมอที่จะเคลื่อนที่ได้ตลอดเวลา จนแม้วันที่ท่านจะสิ้นชีวิต เมื่อ ข้าพเจ้าไปกราบลาท่านเพื่อจะเดินทางไปประชุมที่กรุงเทพฯ ในเช้าวันนั้นท่านก็ยังลุกขึ้นจัดที่นอน บน ที่นอนของท่านด้วยมือตนเอง ยิ่งกว่านั้นเสื้อผ้าของท่าน ของลูกหลานที่ขาดพอเย็บซุนได้ ดูเหมือนว่าท่านจะไม่ยอมวานให้แม่หรือลูกสาวทำให้อย่างดีที่สุดก็เยี่ยมเข้มกับด้าย ของเขามาลงมือตัดเอง เย็บเอง ซุนเอง

ความเป็นระเบียบเป็นสิ่งสำคัญยิ่งอันหนึ่งของพ่อ ลูกๆเสียอีกที่ไม่มีใครได้แบบพ่อเลย สุภาภิตที่ว่า “ จงเก็บของ ของท่านให้เป็นที เพื่อหยิบก็ง่าย หายก็รู้ ดูก็งามตา ” นั้น ท่านคงไม่ได้เรียนจากสมบัติผู้ดีของโรงเรียนอย่างลูกๆ ของท่านหรอก ท่านเรียนจากความจำเป็น ความชำนาญในชีวิตประจำวันของท่าน ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นเครื่องใช้ไม้สอยของท่าน เสื้อผ้าของท่าน ท่านจะพับเรียบร้อยหรือวางอยู่ในที่ของมันเสมอ ในกรณีที่จะชวนพ่อเดินทางมากรุงเทพฯ ก็ดี หรือเดินทางไปในที่ใดก็ดี ไม่ต้องเป็นห่วงว่าพ่อจะไม่พร้อมอยู่แล้ว ให้เวลาท่านเพียง ๕ - ๖ นาที ทุกอย่างก็เรียบร้อยพร้อมที่จะเดินทางได้

พ่อก่อนต่อความรกรุงรัง และความไม่เป็นระเบียบไม่ได้เลยทีเดียว ตอนเช้าและตอนเย็นไม่ว่าเมื่ออยู่ที่กรุงเทพฯ กับข้าพเจ้าหรืออยู่ที่บ้านในเมืองสกลนคร หรือคราวที่ไปพักกับลูกๆที่อำเภอต่างๆ

พ่อชอบเก็บกวาดใต้ถุนและบริเวณบ้าน สิ่งใดที่รุกรุกตาก็มักจะตัดและทิ้งถอนเสีย บางครั้งไปถอนเอาต้นไม้ที่ลูกเขยปลูกไว้ เป็นเรื่องต้องเอะอะกันคั่นหากลับมาปลูกใหม่ เมื่อสมัยที่พ่อแก่มาแล้วจนลงจากบ้านไปไหนๆไม่ค่อยได้ พ่อก็ใช้ไม้กวาดเป็นเครื่องมือวางไว้ข้างๆเก้าอี้ที่ท่านนั่งตลอดเวลา นั่งเหยียดก็ลุกขึ้นกวาดบ้านต่อไป วันไหนหลานไม่เอาไม้กวาดมาวางไว้ที่เดิมข้างๆที่นั่งของท่าน วันนั้นต้องได้ยินเสียงบ่น ลักษณะอันนี้ญาติๆและคนที่เคยไปมาหาสู่ที่สกลนครต้องได้เห็นกับตาตนเองเสมอ ความที่ทนต่อความรุ่งรังไม่ได้นี้ แม่เล่าให้ฟังว่าเป็นนิสัยของพ่อตั้งแต่ท่านอยู่ด้วยกันมา แม่เล่าว่าตัวข้าพเจ้าเองก็ถูกพ่อตัดขนตาทั้งสองข้างเพราะเรื่องเป็นตาแดง เรื่องเดิมมีว่า เมื่อข้าพเจ้าอายุ ๒ - ๓ ขวบ ไม่รู้ด้วยสาเหตุอะไร เกิดเป็นตาแดงขึ้นทั้งสองตา ตื่นๆ ข้าพเจ้าเปรอะทั้งสองข้าง ต้องทำการชะล้างเสียเวลาเป็นอันมากกว่าจะลืมตาได้ พ่อคงได้รับความลำบากหรือทนต่อความรุ่งรังในเรื่องขี้ตาและขนตาไม่ได้ ขณะที่ข้าพเจ้านอนหลับและแม่ก็ไม่อยู่ไปทำธุระเสียที่อื่น พ่อแอบเอาตะไกรมาตัดขนตาข้าพเจ้าเสียทั้งสองข้างเพื่อจะไม่ให้เป็นที่น่าสำหรับขี้ตาเกาะ ด้วยเจตนาดีอันนั้น ผลหาเป็นสมความมุ่งหมายของพ่อไม่ เมื่อขนตาทั้งสองข้างสั้น เวลากระพริบตาขนตาข้างบนก็ทิ่มขอบตาข้างล่างและขนตาข้างล่างก็ทิ่มขอบตาข้างบน ทำให้เกิดอักเสบหนักขึ้น ข้าพเจ้าต้องได้รับความทรมานด้วยเรื่องตาแดงเกือบปีกว่า ไม่ต้องพักวาทถึงเรื่องอวัยวะของคนอื่น พ่อทนไม่ได้แม้แต่เห็นฟันของตัวเอง โยกเพียงเล็กน้อย เมื่อเห็นฟันของท่านโยกเพียงเล็กน้อย ท่านก็จับโยกมัน ให้มันโยกมาก กเข้าและอยากถอนออกเสียให้หลุดไป บางคราวเพื่อยววนลูกๆหลานๆให้ช่วยดึง ครั้นไม่มีใครยอมทำให้ก็โกรธเป็นวั๊กเป็นเวร ลงท้ายที่สุดท่านดึงของท่านเองจนหลุดออกมาจนได้ เรื่องเหล่านี้ที่พี่ผู้หญิงของข้าพเจ้าตลอดจนหลานๆที่อยู่ใกล้ชิดจำได้ดีทุกคน

นิสัยของพ่อเป็นนักกีฬา นอกจากตัวท่านเองเป็นนักกีฬาแล้ว ท่านชอบดูกีฬาอย่างชนิดว่าดูจนติด ในขณะที่พักอยู่กับข้าพเจ้าที่กรุงเทพฯ วันไหน มีมวยสวนเจ้าเชตุหรือมวยที่ลุมพินี พ่อไม่เคยยอมละแม้แต่โปรแกรมเดียว อุตส่าห์เดินจากบ้านไม่ยอมขึ้นรถไปดูกีฬามวยที่สนามและขากลับก็เดินกลับ พ่อเสียตายเป็นตางค์ค่ารถ แต่ไม่เคยนึกเสียตายเป็นตางค์ค่าดูมวย เมื่อกลับมาจากดูมวยก็นำมาเล่าและวิพากษ์วิจารณ์ให้พวกเราฟังซึ่งพวกเราเอาใจใส่หน่อย แต่ท่านเห็นเป็นเรื่องสนุกสนานกีฬาที่ท่านชอบที่สุดอันหนึ่งก็คือเรื่องฟันดาบ พ่อฟันดาบได้คล่องทั้งสองมือและมือเดียว แต่ที่ท่านถนัดมากคือดาบสองมือ พ่อมักหาหวายสองเส้นแขวนไว้ข้างฝา บ้านสำหรับใช้เป็นดาบ ครั้งหนึ่ง

เพื่อนรักของข้าพเจ้า คือ นายเกษม ศักดิ์เจริญ^{๑๔} ลงมาอบรมวิชาพลศึกษาที่โรงพลศึกษากลาง โรงเรียนสวนกุหลาบ กรุงเทพฯ แต่มาพักนอนอยู่กับพวกข้าพเจ้าที่บ้านหน้าหอวังสระประทุม วันหนึ่ง หลังจากรับประทานอาหารแล้ว ก็มีการคุยกันเรื่องฟันดาบ เกิดเถียงปัญหากันขึ้นระหว่างเกษมกับพอว่า การฟันดาบสองมือกับการฟันดาบมือเดียวใครจะได้เปรียบกว่ากัน ข้าพเจ้าไม่สามารถจะตัดสินได้ เพราะข้าพเจ้าเองไม่มีความรู้เลย เกشمเพื่อนข้าพเจ้าเป็นลูกชายของเพื่อนรักของพ่อเหมือนกัน ความจริงเรารักกันโดยสายสัมพันธ์โยงมาระหว่าง พ่อกับพ่อ เกشمถือพ่อข้าพเจ้าเหมือนกับพ่อของตนเองและถือกันเองที่สุด แต่เกษมเป็นคนใจร้อน พ่อก็เป็นคนใจร้อน ไม่มีใครยอมใคร เพราะฉะนั้นการฟันดาบทดลองฝีมือจึงเกิดขึ้นภายในห้องเล็กๆ หน้าหอวัง โดยขยับขยายโต๊ะเก้าอี้ออกไป เสีย ใช้หวายและด้ามไม้กวาดแทนดาบ เกشمฟันดาบมือเดียว พ่อฟันดาบสองมือ คนที่ยืนดูก็มีเพียง ๓ - ๔ คน เพราะเราปิดประตูหน้าห้องเสีย คนที่ยืนดูก็คือข้าพเจ้า พี่ระ^{๑๕} น้องชายข้าพเจ้า รำไพ^{๑๖} และนิม^{๑๗} หลานข้าพเจ้า การประลองฝีมือเริ่มด้วยเกษมกราบขอภัยโทษพ่อก่อนเสร็จแล้วนักกีฬาทั้งสองก็เริ่มแสดงฝีมือกัน ตอนต้นเกษมเป็นฝ่ายรุกพ่อเป็นฝ่ายรักษาที่มั่น ตอนหลังผลัดกันรุก ปรากฏว่าตามขาตามสี่ข้างโดนกันคนละทีสองที มาตอนหลังปลายดาบหวายของพ่อฟาดเอาขอบตาของเกษมเขียวขึ้น ปลายดาบเกษมฟาดเอาข้อมือพ่อเต็มแรง ข้าพเจ้าเห็นว่าทำไม่ได้การ

^{๑๔} นายเกษม ศักดิ์เจริญ เดิมชื่อ “ ปิตา ” รัชมการครู เป็นบุตรเขยของขุนภิระมัยสิทธิการ (กุแก้ว พรหมสาขา ณ สกลนคร) ต่อมาได้ลาออกมาสมัครรับเลือกตั้ง และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม

^{๑๕} เรืออากาศโท พี่ระ ศิริพันธ์ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกในสมัยนั้น และแยกเหล่าออกับราชการเป็นนายทหารอากาศ ต่อมาได้ลาออกจากราชการทหารในขณะอายุยังน้อย ท่านเตียงศิริพันธ์ ให้ไปรับพันตรีจิม ทอมป์สัน (Maj. Jim Thompson) นายทหารหน่วย O.S.S. ของ U.S.A (อดีตราชาใหม่ไทยในเวลาต่อมา) ที่จังหวัดอุดรธานี นำมาจังหวัดสกลนคร แต่เกิดอุบัติเหตุทางรถยนต์ที่บริเวณบ้านพังขว้าง - บ้านพาน อำเภอเมืองสกลนคร ทำให้เรืออากาศโท พี่ระ ศิริพันธ์ เสียชีวิต

^{๑๖} นายแพทย์รำไพ ศิริพันธ์ อดีตผู้อำนวยการคนแรกของโรงพยาบาลจังหวัดสกลนคร ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๖ - ๒๕๐๙

^{๑๗} นายนิม นวลมณี รัชมการครู เป็นบุตร ชายคนโตของนายเจ็ด นวลมณี อดีตปลัดขวา อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร กับนางเนียม นวลมณี [บุตรสาวคนโตของขุนนิเทศพานิช (บุคดี ศิริพันธ์)]

กีฬาฟันดาบพ่อจะไปเรียนมาจากที่ไหน ใครเป็นครูไม่ชัดเจน ทราบแต่ว่าในขณะที่
 ระหกระเหินค้าขายในย่านพม่า และแถบภาคเหนือของประเทศไทยนั้น พ่อได้อบรมเรียนวิชานี้อย่าง
 ซ้ำซอก และเป็นวิชาที่ใช้ป้องกันตัวตลอดจนทรัพย์สินของท่านเรื่อยมา การปะทะกันในเรื่องฟันดาบ
 ของพ่อนี้ มีครั้งหนึ่งที่ทำเอาประชาชนในย่านใกล้วัดธาตุแตกตื่นกันเป็นโกลาหล ตอนนั้นข้าพเจ้าจำ
 ความได้ดีเพราะข้าพเจ้าก็โตมากแล้ว ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้เรียนอยู่มัธยมปีที่ ๒ ก็ปีที่ ๓ อะไรแถวนี้ ครั้ง
 นั้นมีเรื่องว่า พวกพม่า ๕ - ๖ คนเดินทางมาค้าขายของรูปพรรณและเครื่องเงิน มาพักอยู่ที่ศาลาวัด
 วัดธาตุเชิงชุมในเมืองสกลนคร พ่อถือโอกาสไปนั่งคุยกับพวกพ่อค้าเหล่านี้ โดยพวกพ่อค้าเหล่านั้นไม่
 รู้ว่าพ่อก็พูดภาษาพม่าได้ดี คุยกันไปคุยกันมาถึงเรื่องราคา าทองคำโดยใช้ภาษาภาคเหนือ คือ ภาษา
 เชียงใหม่ คนหนึ่งในจำนวนพวกพม่านั้นก็ส่งภาษาพม่าหาว่าพ่อเป็นคนไทยเหนือหรือลาวอีสานตา
 ไม่ถึงของจึงไม่รู้วราคาราคาของถูกหรือแพงนี้ เป็นชะนวนนให้พ่อทนไม่ได้ ภาษาพม่าที่ท่านรู้ยู่จึง
 หลังไหลออกมา เกิดต่อว่าต่อขานกันยกใหญ่ ในท้ายที่สุดลามปามไปถึงเรื่องผู้หญิง อีสานกับผู้หญิง
 พม่า โดยนัยว่า ฝ่ายหนึ่งหาว่าผู้หญิงอีสานเกี้ยวง่าย ช้างพ่อก็เข้าป้องกันและได้ไปว่าผู้หญิงพม่าใจ
 ง่ายเท่าๆกัน เพราะพ่อได้ไปอยู่และรู้รสมาหลายปีแล้ว เมื่อเรี องลุกลามกันไปใหญ่เช่นนั้นก็เกิดทำ
 ทายกันขึ้น ลงท้ายที่สุดช้างพม่าก็สปอร์ตโยนดาบให้พ่อ ๑ เล่ม ตัวหัวหน้าพ่อค้าพม่าคว่าดาบประจำ
 มือได้ ๑ เล่ม โดดลงจากศาลาวัดราคาดาบจริงป้อเข้าหากัน เกิดฟันดาบจริงกันขึ้น เลือดสาดทั้งสอง
 ข้าง เคราะห์ดีที่ไม่ถูกที่สำคัญ ขอให้ท่านคำนึงดูประชาชนย่านใกล้เคียงแตกตื่นกันมาดูจนรู้ถึงพระ
 พิติตพลหาร^{๑๘} ซึ่งเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ที่ชาวสกลนับถือในครั้งนั้น ต้องโดดลงมาห้าม ขุนอภิบาล^{๑๙}
 พี่ชายของพ่อคนหนึ่งได้มาดูและลากตัวพ่อกลับบ้าน แต่เพียงเท่านั้นยังไม่วายเกิดการส่งภาษาพม่า
 นัดแนะกันว่าฟันดาบในเมืองชาวบ้านแตกตื่นเป็นการไม่สมควร เย็นวันนั้นขอพบกันใหม่ ที่หนอง
 หญ้าม้า^{๒๐} เลยธาตุคูม^{๒๑} ไป ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดสกลนคร ทั้งสองฝ่ายตกลง วันนั้นพ่อกลับ

^{๑๘} พระพิติตพลหาร (คุ้ม) นายอำเภอเมืองสกลนคร (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๘ - พ.ศ. ๒๔๔๙)

^{๑๙} ขุนอภิบาลวรเดช (ขาน ศิริพันธ์) กรรมการพิเศษเมืองสกลนคร

^{๒๐} หนองหญ้าม้า เป็นหนองน้ำอยู่ใกล้เคียงกับวัดพระธาตุคูม มีหญ้าปล้องขึ้นเป็นจำนวนมาก
 ชาวเมืองมักใช้เคียวเกี่ยวหญ้าจากหนองน้ำดังกล่าว เพื่อนำไปเป็นอาหารม้า

^{๒๑} วัดพระธาตุคูม ถนนไอ.ที.ยู. ตำบลจิวดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในปัจจุบัน

บ้านอาบน้ำอาบท่าและพันแผลที่ข้อมือซึ่งถูกดาบพม่า เสร็จเรียบร้อยแล้วคิดว่าดาบสองเล่มคู่มือออกเดินทางไปยังหนองหญ้าม้าแต่ผู้เดียว ความจริงเรื่องนี้ไม่มีใครทราบที่พ่อจะไปไหน เพราะไม่มีใครฟังออกในขณะที่เจรจา กันกับพม่า นอกจากขุนอภิบาลพีชา ยของท่านคนเดียว แม่สังเกตเห็นอาการปฏิกิริยาผิดปกติเมื่อพ่อออกจากบ้านไปแล้ว ก็รีบไปกระซิบขุนอภิบาล ขุนอภิบาลรู้รีบไปตามพระพิชิตฯ และเพื่อนฝูงของพ่อหลายคนรีบออกตามไป แต่พวกที่ตามหลังไปนี้ไปไม่ถูกที่ที่พ่อกับพวกพม่านัดกัน ไปทันเอาหนึ่งชั่วโมงให้หลังแล้ว เมื่อพวก กพี่น้องไปทัน ปรากฏว่าพ่อนั่งร่วมวงอยู่กับพวกพม่าคุยกันอย่างสนุกสนานเสียแล้ว ความปรากฏภายหลังว่าพม่าที่เดินทางมานั้นยอมแพ้ในความเด็ดเดี่ยวของพ่อซึ่งตามออกไปต่อสู้แต่ผู้เดียว เมื่อซึกไซร์ไล่เลียงกันไปมา ปรากฏว่าพม่าเหล่านั้นเป็นลูกน้องของปู่เลี้ยง (ชื่อหัวหน้าพ่อค้าชาวพม่าคนหนึ่งซึ่งเป็นมิตรสหายร่วมสภบาลของพ่อ) เป็นอันว่าการพันดาบที่หนองหญ้าม้ายังไม่ลงมือกันก็เกิดมารู้จักฝีมือลายมือกันก่อน เมื่อทางฝ่ายพม่ารู้ว่าพ่อคือนายฮ้อยเชียงบุคดี ^{๒๒} พ่อค้าที่มีชื่อในพม่าคนหนึ่งก็ยอมแพ้ เป็นอันว่าพ่อต้องตามไปส่ง และกินเหล้าเลี้ยงดูกันตามธรรมเนียมจนพ้นเขตสกลนครจึงได้เดินทางกลับ

ความรักในกีฬานี้ พ่อได้เอาใจใส่จนแม้แต่หลานๆที่ชอบกีฬาเช่นนายนิ่ม นวลมณี พ่อก็ให้ความยกย่องมากกว่านายพีระ ซึ่งไม่ค่อยชอบกีฬานัก แม้พีระจะเป็นลูก นิ่มจะเป็นหลาน พ่อก็ชมต่อนหน้าเข้าข้างนายนิ่มเสมอ เมื่อพูดถึงการเรียนพ่อก็มักจะตำหนินายนิ่มอย่างรุนแรง เพราะเรียนไม่ทันเขา

พ่อตัดสินใจเลิกการค้าขาย โดยคำขอร้องของข้าพเจ้า ในขณะที่พ่อมาพักอยู่กับข้าพเจ้าที่หอวังจุฬาลงกรณ์ ^{๒๓} ปี พ.ศ.๒๔๗๓ ปลายปีข้า พเจ้าสำเร็จการศึ กษาออกรับราชการ การ พ่อยังชวนข้าพเจ้าให้ไปเที่ยว เมืองพม่า เพื่อแนะนำให้รู้จักเพื่อนฝูงทางนั้น แต่ข้าพเจ้าไปไม่ได้เพราะถูกบรรจเข้ารับราชการเสียแล้ว ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้พ่อเลิกการค้าขาย และพักอยู่กับข้าพเจ้าเพื่อหาโอกาสให้

^{๒๒} นายฮ้อยชายโค มักใช้ผ้าเย็บเป็นถุงสำหรับบรรจุเหรียญเงินที่ร้อย (ฮ้อย) เป็นพวงสอดไว้ตามแขน ไหล่ พันรอบเอวหรือคล้องคอเวลาไปค้าขาย เรียกถุงเงินแบบนี้ว่าถุงเงินร้อย ภาษาอีสานออกเสียง ร เป็น ฮ. จึงเรียกพ่อค้าสมัยนั้นว่า “ นายฮ้อย ” ขุนนิเทศพานิช เคยบวชเณรมาก่อน เมื่อลาสิกขาแล้วเรียกว่า “ เชียงหรือเชียง ” คนทั่วไปจึงมักเรียกท่านว่า นายฮ้อยขุนนิเทศหรือนายฮ้อยเชียงบุคดี

^{๒๓} หอวังจุฬาลงกรณ์ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งภายในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่านได้พักผ่อนเสียบ้าง แต่เนื่องจากท่านเป็นคนอยากทำงาน ไม่สามารถอยู่เปล่าได้ ข้าพเจ้าจึงมอบหน้าที่ให้ท่านดูแลหลานๆ และน้องซึ่งมาพักอาศัยอยู่กับข้าพเจ้าเพื่อศึกษาเล่าเรียน ตั้งแต่บัดนั้นมา พ่อก็ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง ผู้ดูแล เป็นแม่บ้านให้แก่เหล่าลูกๆ หลานๆ ซึ่งมาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ แน่นอนการดูแลลูกหลานนั้น พ่อได้เป็นผู้ดูแลนัก เรียนที่ดีที่สุด เพราะท่านคอยกวดขัน ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การแบ่งหน้าที่หุงหาอาหาร ตลอดจนการเช็ดถู บ้านประจำวันไว้อย่างเรียบร้อย ลูกหลานรุ่นที่อยู่ในความควบคุมของท่าน ได้สำเร็จการศึกษาและประกอบอาชีพด้วยดีทุกคน ไม่มีใครเสียหายในทางความประพฤติหรือที่เรียกว่าเอาตัวไม่รอดแม้แต่คนเดียว

พ่อเป็นคนเก็บหอมรอมริบ มีความละเอียดถี่ถ้วน จนสามารถหาเงินทองมาเลี้ยงลูกๆ ให้ได้รับความสุขสบาย ตลอดจนหาความรู้ระดับตัวตามสมควรแก่ความเป็นพลเมืองดีทุกคน ในขณะที่ท่านเดินทางไปค้าขาย ลูกๆ ได้รับความสบายอย่างเต็มที่ ไม่เคยมีการเดือดร้อนในเรื่องเงินทองแต่ประการใด ขาท่านกลับมาจากค้าขายอุตุสำหรับแบกหาบสินค้าต่างๆ มาขายอีกทอดหนึ่ง แต่ก็ไม่ลืมที่จะซื้อเครื่องแต่งตัวมาฝากลูกๆ หลานๆ ตลอดจนลูกเขยก็ได้รับส่วนเฉลี่ยทั่วหน้ากัน ของใช้ที่คนอื่นหาได้ยากพ่อซื้อมาฝากพวกเราทุกคน สมัยเมื่อความนิยมในเสื้อกันฝน นาฬิกาข้อมือยังไม่มีแพร่หลายในสกลนคร พ่อจัดมาฝากพวกเรา ได้ใช้ทั่วหน้ากันก่อนใครๆ สำหรับลูกผู้หญิงก็ซื้ออุตุสำหรับหาเครื่องแต่งกายผู้หญิงมาฝากทุกคนเหมือนกัน เมื่อพ่อกลับมาถึงหลังจากที่แขกมาเยี่ยมซา ลงไปแล้ว พ่อมักจะเรียกลูกๆ มานั่งล้อมแล้วก็แจกของฝากให้ทุกคนพร้อมกัน และมีการซักไซ้ว่าใครชอบของสิ่งไหน เพราะสมแก่ตัวเองหรือไม่ บางทีมีการสับเปลี่ยนกันจนเป็นที่พอใจทุกคน ข้าพเจ้า คิดว่าลูกๆ หลานๆ คงไม่มีใครลืมนึกว่า ของฝากและความสุขที่เราได้รับมากเพียงใด ก็เป็นเครื่องวัดความยากลำบากและภาระของพ่อเพียงนั้น ทุกคนคงไม่ลืมนึกว่าป่าของพ่อทั้งสองข้างเป็นโหนดหรือเป็นหล้า เพราะหาบของข้ามป่าข้ามเขาจากพม่ามายังสกลนคร โหนดในป่าของพ่อยังปรากฏอยู่จนวาระสุดท้ายของท่าน

พ่อซึ่งให้ความอุปการะแก่ลูกๆ หลานๆ มากมายถึงเพียงนี้ ท่านได้ รับการศึกษาอบรมมาอย่างไร ท่านเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ท่านเรียนหนังสือจากวัดกับพระอาจารย์อ้วน เรียนเฉพาะแต่หนังสือไทยน้อย หรือเรียกว่าหนังสือลาว กับตัวขอมบ้างเล็กน้อย ตัวหนังสือไทยไม่เคยเรียนเลย เมื่อยังเด็กๆ ตัวหนังสือไทยพ่อเพียงเขียนชื่อตัวเองได้ ท่านเริ่มเรียนตัวอักษรไทย เขาเมื่อเลิกการค้าขายแล้ว คือ ในขณะที่ท่านมาอยู่กับข้าพเจ้าที่กรุงเทพฯ เป็นผู้ดูแลเด็กนักเรียนลูกๆ หลานๆ กลางวันพ่อ

ถือโอกาสนั่งอ่านและหัดเขียน ชั่วโมงเวลาเพียงไม่กี่ปีท่านศึกษาตัวไทยด้วยตนเอง สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ได้ เขียนจดหมายได้ มาตอนหลัง เมื่อท่านกลับขึ้นไปอยู่สกจนคร ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนอยู่ทางกรุงเทพฯ พอได้เขียนจดหมายมาถึงข้าพเจ้าบ่อยๆ บางทีก็เขียนยาวถึง ๒ หรือ ๓ หน้ากระดาษ พลุสเก็บถามข่าวข้าพเจ้า ในเมื่อท่านได้อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์เรื่องต่างๆเกี่ยวกับข้าพเจ้า ท่านไม่เชื่อท่านก็เขียนจดหมาย มาถามความจริงอีกทีหนึ่ง แม้ที่สุดเมื่อก่อนหน้าท่านจะถึงแก่กรรมเพียงเดือนหรือสองเดือน ท่านยังติดต่อทางจดหมายกับลูกข้าพเจ้า คือ เด็กชายวิฑูรย์ ศิริขันธ์^{๒๔} ตอนนี้อยู่ที่สกจนคร เขียนจดหมายแทนท่านส่งไปถึงข้าพเจ้าที่กรุงเทพฯ และเป็นที่น่าพอใจว่าจดหมายของเด็กเหล่านี้ท่านเป็นผู้ตรวจทานสองสามเที่ยวก่อนเสมอ

ยังสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เรื่องความจำ พ่อเป็นผู้ที่มีความจำดีมาก เมื่อแก่แล้วไม่มีอะไรที่ท่านพอใจเท่ากับเก็บเรื่องความหลังของท่านมาเล่าให้ลูกๆหลานๆฟังโดยละเอียดถี่ถ้วน ท่านเคยประพจน์ดีมาอย่างไร ประพจน์ผิดพลาดมาอย่างไร เก็บมาเล่าจนสิ้นได้สิ้นฟัง พร้อมกับแนะนำลูกหลานว่าสิ่งใดดีและสิ่งใดชั่ว ข้าพเจ้าเสียใจที่จะเก็บเรื่องที่ทั้งหมดมาผูกเข้าเป็นเรื่องไม่ได้ เพราะเวลาจำกัด เข้าใจว่าถ้าจะผูกเรื่องตามที่ท่านเล่าก็คงเป็นหนังสือเล่มใหญ่ จึงขอเอาไว้ในโอกาสหลัง

ความเป็นผู้มีใจเด็ดเดี่ยวนั้น ดูเหมือนจะว่าจะไม่ต้องเล่าตัวอย่างให้ เห็นก็ได้ จากเรื่องต่างๆข้างบนก็เป็นเครื่องชี้อยู่แล้ว แต่มี อยู่อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงกำลังใจและความเด็ดเดี่ยวของพ่อ แม้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่ดีของท่าน แต่พ่อก็นำมาเล่าเพราะพ่อเป็นคนรักสัตว์ธรรม เรื่องนั้นคือว่า ในครั้งหนึ่งการค้าขายขาดทุนลง เพราะเหตุว่าเกิดโรคระบาดวัวของพ่อตายเกือบสิ้น เหลืออยู่ ๘ - ๙ ตัว นำเอาไปฝากเพื่อนไว้ที่มันดาลา^{๒๕} ตัวเองเดินทางกลับมาประเทศไทยเพื่อซื้อบุญหรือชีกาเรต

^{๒๔} นายวิฑูรย์ ศิริขันธ์ ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว

^{๒๕} ด.ญ.ชুমสาย ชื่นสำราญ และเด็กชายสีบวงส์ ชื่นสำราญ เป็นบุตรของนายชะอุม ชื่นสำราญ กับนางคำเปลว ชื่นสำราญ (น้องสาวของท่านเพียง ศิริขันธ์)

^{๒๖} เมืองมันดาลาหรือมันตะเลย์ (Mandalay) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (The Republic of the Union of Myanmar) ในปัจจุบัน

เบอร์ ๕๕๕ กับน้ำตาลสะกะลิน^{๒๗} กลับไปขายประเทศพม่าโดยส่งขึ้นไปทางรถไฟ แล้วส่งไปเมืองตาก ส่งไปผ่านแม่สอด และส่งเข้าด่านไปพม่า อีกทางหนึ่งซื้อผ้าไหมจากโคราช^{๒๘} นำไปขายพม่าเช่นเดียวกัน พอพื้นตัวขึ้นบ้างก็ยังไมยอมกลับบ้าน ตัดสินใจว่าถ้าไม่มีกำไรก็อยู่ค้าขายจนมีกำไรก่อน ในระหว่างนี้พ่อไปกลับระหว่างกรุงเทพฯ กับพม่าหลายเที่ยว ถูกเพื่อนโกงไม่ยอมคืนวัว^{๒๙} ตัวที่ฝากไว้ให้ ต้องเป็นคดีถึงโรงศาลในพม่า สุดท้ายพ่อชนะ ในระหว่างที่ขาดทุนย่อยยับอยู่นี้ ดูเหมือนพ่อจะหันเข้าอาศัยผี^{๓๐} เป็นเครื่องระงับประสาทจนปรากฏว่าพ่อติดผีเนื้ เกือบสองปีแล้ว ครั้นพ่อค้าขายหากำไรได้แล้ว พ่อก็เดินทางกลับสกลพร้อมกับกล่องยาผีสูบเรื่อยมาตลอดทาง แต่พ่อถึงสะพานหิน^{๓๑} ซึ่งเป็นโบราณวัตถุสมัยขอม ห่างจากเมืองสกลนครราว ๒ ก.ม. พ่อบอกว่าพ่อตัดสินใจว่าจะเลิกสูบผีเนื้เด็ดขาดจึงจัดการสูบเป็นครั้งสุดท้ายที่สะพานหิน เมื่อสูบจนอึมิ^{๓๒} จแล้วก็เหวี่ยงตะเกียงลงไปหนองสนม จับกล่องฟาดกับหินเป็นการสังเวยครั้งสุดท้ายจากเจ้าแม่ทองคำ พ่อบอกว่า ๗ - ๘ วันแรกกระสับกระส่ายและหงุดหงิดเหลือประมาณ แต่ก็ขมใจไว้จนเอาชนะได้เด็ดขาดโดยไม่ต้องมีใครบังคับ นี่คือความเด็ดขาดของพ่ออย่างหนึ่ง มาวันนี้ดูตัวข้าพเจ้า เองจะเลิกเพียงสูบบุหรี่เท่านั้นก็เลิกไม่ได้ เลิกแล้วก็กลับสูบหลายหนหลายคราว

พ่อเป็นผู้มีความอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และรักความเป็นธรรม เพราะฉะนั้นท่านจึงเป็นที่รู้จักกว้างขวาง เป็นที่รักใคร่ นับถือของคนทั่วไปไม่เฉพาะแต่ในจังหวัดสกลนคร แม้ในต่างจังหวัด ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าขายของท่าน จากคำเล่าของพวกที่ไปด้วยก็ปรากฏว่ามีผู้รักใคร่ยำเกรงตลอดไป มาในปัจจุบันวัยเราจะได้เห็นคนต่างเมืองมาเยี่ยมเยียนพ่อเสมอ เป็นเครื่องแสดงถึงความกว้างขวาง

^{๒๗} น้ำตาลสะกะลิน ทำจากอ้อย ลักษณะเป็นก้อนสีน้ำตาล ห่อด้วย กาบกล้วยแห้ง ฐานสี่เหลี่ยม ทรงสูงแหลม มีดรวมกันเป็นจุดและนำไปขาย ชาวอีสานเรียกว่า “ น้ำอ้อยหรือน้ำอ้อยเปียง ”

^{๒๘} โคราชหรือจังหวัดนครราชสีมา

^{๒๙} ผีเนื้ ครั้งนั้นสามารถเสฟได้ตามกฎหมาย จึงมีข้าราชการและราษฎรนิยมสูบผีเนื้เป็นจำนวนมาก

^{๓๐} สะพานหิน เป็นสะพาน ขอมโบราณ ก่อด้วยศิลาแลง กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูง ๓ เมตร ด้านล่างเป็นเสาสะพาน เว้นเป็นช่อง ๑๑ ช่อง เพื่อเป็นการรับน้ำหนักด้านบน และเป็นช่องให้น้ำไหลผ่านสาขาของห้วยโงงที่ไหลลงมาจากทิศตะวันตกสู่หนองหาร ทางราชการได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๘

ของท่านอย่างชัดเจน สำหรับตัวข้าพเจ้าผู้เขียน ข้าพเจ้ามีความกว้างขวางมากน้อยเพียงใด ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณมาจากพ่อทั้งสิ้น

ญาติพี่น้องและมิตรสหายทั้งหลาย ข้าพเจ้าเล่าเรื่องพ่อของข้าพเจ้าเท่าที่มีอยู่ในความทรงจำยังไม่หมด แต่เนื่องจากเวลาและหน้ากระดาษจำกัด จึงขอยุติไว้เพียงเท่านี้ก่อน พ่อเคยสั่งไว้ให้เขียนเรื่องราวของท่านทั้งในทางที่ท่านประพฤติดี และในทางที่ท่านประพฤติผิดพลาดออกมา เพื่อเป็นแบบฉบับสำหรับตักเตือนลูกๆหลานๆชั้นหลัง พ่อเคยบอกว่าสิ่งใดเป็นสัจจะ สิ่งนั้นไม่ควรอาย สัจธรรมเป็นธรรมประจำใจของพ่อ ข้าพเจ้าจึงพอใจที่จะเล่าประวัติของพ่อในลักษณะดังที่ท่านได้อ่านมาแล้ว ซึ่งเป็น ลักษณะที่ไม่มี อะไรปิดบัง ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า หากวิญญูณของพ่อได้ทราบถึงพฤติการณ์ของข้าพเจ้ากระทำในคราวครั้งนี้ พ่อท่านนั้นที่จะเป็นผู้ยินดีและภาคภูมิใจกว่าผู้อื่น

ในอวสานต์แห่งหนังสือเล่มนี้ หากกุศลบุญราศรีใดๆ อันเกิดขึ้นจากหนังสือเล่มน้อยนี้ก็ตาม หรือจากพวกเราเจ้าภาพบำเพ็ญการกุศลครั้งนี้ก็ตาม ขอบุญนั้นจงดลบรรดาลให้วิญญูณของพ่อที่รักไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้น เทอญ และขอกุศลบุญราศรีอันนี้จงส่งผลดลบรรดาลให้ญาติมิตรสหายทั้งหลายที่มา่วมในงานนี้ จงมีความสุขสำราญทั่วหน้ากันทุกท่านเทอญ.

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ทำเนียบโบราณสถานขึ้นทะเบียนอิสานบน**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์
สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๕.

เกรียงไกร ปริญา พล. **บรรณานุกรมและทำอรรถาธิบาย . พงศาวดารเมืองสกลนคร** :
ฉบับรองอำมาตย์โทพระบริบาลศุภกิจ (คำสาย ศิริขันธ์). สกลนคร : โรงพิมพ์
สกลนครการพิมพ์, ๒๕๕๘.

ขุนศรีนครานุรักษ์. **ตำนานเมืองสกลนคร** : **หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระ
อนุบาลสกลเขตร์ (เมฆ พรหมสาขา ณ สกลนคร)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, ๒๕๖๗.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พ.อ.อ. หลิ่ง บุญอาบ คำฤาเดช อายุ ๗๐ ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , เกรียงไกร ปริญาพล
เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ ๗๕ ถนนเลียงเมือง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัด
สกลนคร เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙

นางสาวพรรณี ไชยภูมิ อายุ ๗๘ ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , เกรียงไกร ปริญาพล เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ ๗๗ ถนนสกลทวาปี ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่
๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙

นายสถาปน ศิริขันธ์ อายุ ๘๓ ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , เกรียงไกร ปริญาพล เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ ๑๐๒ ถนนสุขเกษม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม
๒๕๕๙